

MENGELSTOFFEN

OVER DE

STEENGROEJING

EN DERZELVER

HEELWYZE.

AANMERKINGEN
OVER
DE VERANDERINGEN, WELKE DE STEENEN IN DE PISBLAAS DER MENSCHEN ONDERGAAN.

BRIEF
OVER
HET STEENSNYDEN IN TWEE REIZEN,
VOLGENS
P. FRANCO.

VERHANDELING
VAN DEN HEERE
MARET,
OVER
DE VOORDEELEN VAN HET STEENSNYDEN IN TWEE TYDEN.

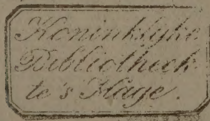
ALS MEDE
DE STELREGELS, VAN *CELSUS*, *ALBUCASIS* EN *LE DRAN*, OVER DEEZE KONSTBEWERKING.

Gestaafd door de Waarneemingen
VAN DE HEEREN
TEN HAAFF EN *VAN WY.*

OPGESTELD, OVERGEZET, EN MET VERKLAARINGEN UITGEGEEVEN
DOOR
PETRUS CAMPER.

TE AMSTERDAM,
By *YNTEMA en TIEBOEL.*
MDCCLXXXII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

OPDRAGT,

AAN DE ZEER KUNDIGE EN ERVARENE HEEREN,

DE HEEREN

MARTENS, VAN GESSCHER, ZWAGERMAN EN HUSSEM,

Beroemde Heelmeesters

TE AMSTERDAM.

MYNE HEEREN!

Wanneer ik, den 13 *September van den jaare* 1777, *het genoegen had den Brief over het Steenſnyden in twee reizen UL. op te draagen, was ik geheel onkundig van de uitmuntende Verhandeling, door den Heere* MARET, *over dit onderwerp, den* 8 *Jan.* 1762, *voorgeleezen in de Vergadering* der K. Akademie der Weetenſchappen *te* Dijon, *die dezelve, met zeer veel rede, onder haare uitgeleezene*

Schrif-

Schriften heeft laaten drukken in het I. Deel, *in den jaare* 1769. *De moejelykheid, om ſpoedig Werken van dien aart te verkrygen, en* de onmogelykheid, *gelyk de Onſterfelyke* MORGAGNI *pleeg te zeggen,* om alles te leezen, *zyn, tot myne ſmert, de waare redenen geweest, waarom ik van dezelve, in mynen voorigen Brief, geen gebruik heb konnen maaken. Onderwylen heb ik deeze uitvoerige Verhandeling van den Heere* MARET, *om haare voortreffelykheid, in onze taale overgezet, hier en daar met eenige aantekeningen opgehelderd, ten einde dezelve, tot nut myner Landgenooten, in het licht te doen verſchynen.*

Teffens heb ik haar zeer geſchikt geacht, om gevoegd te worden by myne Aanmerkingen over de veranderingen, welke de Steenen in onze Blaas ondergaan. Uit het beloop derzelve zullen UL. ligt beſpeuren, dat deeze proefneemingen, en onderzoeken geboren zyn uit de wettige vreeze, die my voor eenige jaaren bekroop, van te eeniger tyd aan de ſmerte-

telyke Steen-kwaale te zullen zukkelen.

Behelzen dezelye niets nieuws, niets nuttigs, zy zullen ten weinigſten zeer naadrukkelyk het gevoelen van PLATO *bevestigen, dat men, in een welgeregeld Gemeenebest, vooral zulke Geneesheeren behoorde te kiezen, die in zig zelve de ziekten beproefd hadden, welker geneezing zy by anderen trachtten te bewerken.*

By deeze Verhandelingen heb ik mynen voorigen Brief gevoegd, als mede de Stelregels over het Steen-ſnyden van CELSUS, *van* ALBUCASIS, *en van* LE DRAN, *om dus eene volkoomene verzaameling te geeven van het voornaamſte, 't welke op die heilzaame manier van Steenſnyden betrekkinge heeft. Zeer gaarne had ik 'er de Verhandeling van den Heere* LOUIS, *in den jaare* 1770, *te Parys, in* de K. Akad. der Heelkunde *openlyk voorgeleezen, by gedaan; dog deeze is nog niet in het licht gegeeven; en zyn E. heeft my verzekerd, in zynen laatſten Brief, dat zy in het volgend Deel der* Mem. de l'Acad. R. de Chirurgie *gevonden zal worden.*

De

O P D R A G T.

De uitmuntende Waarneeming van den Beroemden TEN HAAFF, *en de twee gelukkige bewerkingen, die, onder UL. oog, door den kundigen en vermaarden* VAN WY *verrigt zyn, moesten, naar myn oordeel, de voordeelen van deeze hernieuwde manier van Steen-ſnyden buiten allen twyffel ſtellen. UL. vinden 'er, daar en boven, nog een kort Berigt toegevoegd van my, om die manier gelukkig uit te voeren, en, ware het mogelyk, deeze Konstgreep nog zekerer voor den Wondarts, en veiliger voor den Lyder, te maaken.*

Ontfang dan andermaal, Myne Heeren! deeze weinige bladeren, als een bevestigd bewys van myne hooge achting, voor den onvermoeiden en voortreffelyken yver, waarmede UL. ſteeds voortgaan, de moejelyke Heelkonst tot grooter volmaaktheid te brengen, en tot algemeen nut der Ongelukkige Lyders te beoeffenen.

Klein Lankum,
den 22. van Wintermaand, 1781.

AAN-

AANMERKINGEN

OVER

DE VERANDERINGEN, WELKE DE STEENEN IN DE PIS-BLAAS DER MENSCHEN ONDERGAAN.

DOOR

PETRUS CAMPER.

AANMERKINGEN

OVER

DE VERANDERINGEN, WELKE DE STEENEN IN DE PIS-BLAAS DER MENSCHEN ONDERGAAN.

DOOR

PETRUS CAMPER.

Van ouds af, tot nu toe, heeft men waargenomen, dat alle de vogten van ons lichaam, inzonderheid dezulke, welke een langen tyd in eene en dezelfde holte ſtaan bleeven, eene ſteenachtige ſtoffe nederzetten; doch geene zo dikwyls als de Pis in de Nieren, en nog meermaalen in de Pisblaas. En wel te meerder, om dat ons water zeer veele vaste deelen in zig bevat, dat is, veele aardachtige, met een weinig yzer doormengde, ſtoffen, zouten en olien; waarom

de Steenwording in het zelve minder te verwonderen is.

Niet zeldzaam, daarenboven, ſchieten deeze deelen verſcheidene Crystallen teffens, welke niet ſchynen aaneen te kleeven, nog zig zoo aan elkander te hegten, dat zy één enkelen Steen vormen. Ik bezit in myne verzameling een groot aantal Steenen, uit de Pisblaas van Menſchen en Dieren genoomen; ook uit de Galblaas: doch in dezelve heb ik altoos één enkelen Pit gevonden, en, wanneer 'er veele teffens waren, even veele Pitten als Steenen.

De groote ALBINUS geeft nogthans de beſchryving (*a*) en afbeelding (*b*) op van aaneen-gekleefde Steenen, waarin ik met rede vermoede, dat de punten van eenen inwendig gezeten getakten Steen, voor

(*a*) Acad. Annot. *Lib.* III. *C.* 13. *p.* 59.

(*b*) ib. *Fig.* 7, 8 et 10.

voor eene verzameling van kleinere aan-een-gegroeide Steentjes genoomen zyn.

Omtrent de Crystallen, moet ik aantekenen, dat die dikwerf zeer puntig zyn konnen; in my zelven heb ik die verſcheidene maalen waargenomen, vooral als ik rooden Wyn gebruikte; dan, deezen naalaatende, en, drie jaaren aan één, niet dan melk en water gedronken hebbende, was ik 'er geheel van bevryd; dog, tot myne gezondheid, vooral des Zomers, Wyn noodig hebbende, beſpeurde ik op nieuw zulke zanderige, ligtroode Crystallen, die op het gebruik van melk weder verdweenen. Daarnaa een langen tyd maatig, gelyk ik voorheen gewoon was, rooden Wyn drinkende, beſpeurde ik, zeldzaam, ongemak; thans alleen witten Wyn gebruikende, vind ik my over het geheel beter.

Ik heb opgemerkt, dat de meeste zig ontlastten met de laatſte droppen Pis, zoo

dat ik den doortogt altoos gewaar konde worden; zomwylen bleeven 'er eenige, en wel vry groote, als een garſten koren, zitten, in de golf van den Voorſtander, of *Proſtata* (*a*), verwekkende aldaar veel gekrieuwel en onuitſpreekelyke jeukte, zomwylen ſteekende pyn; zoo dat ik nauwlyks zitten konde. Dit duurde, tot dat ik, veel vogt of melk gedronken hebbende, met het daar van komende water, dezelve als wegſpoelde.

Het gevoelen van zeer veelen ſchynt daar henen te hellen, als of, in het einde der Nierbuisjes, het gruis gevormd zou worden, 't geen my onmogelyk voorkomt; en niet nodig is, om dat in de Pis zelve, het zy in de Nieren, of liever in het Bekken derzelve, of in de Blaas, door ſtil te ſtaan, ter gelyker tyd eene me-

(*a*) Deeze Golf heb ik zeer duidelyk beſchreeven, en afgebeeld in de *Dem. Anat. Path.*, Lib. II. Tab. 3, Fig. 2, *d*, *i*, *e*, *c*, ag. 11. § 6.

menigte van zulke korrels konnen gebo-
ren worden; even als wy by de uitwaas-
ſeming van de zouten bevinden: name-
lyk, dat, wanneer het water alle de zout-
deelen niet langer bevatten kan, 'er niet
één, tien, of honderd, maar duizend
korrels, te gelyk, gevormd worden, welke
als dan de omzwervende deelen aantrek-
ken, en dus allengskens grooter worden.

Offchoon ik intusſchen met veel oplet-
tenheid Kalkwater, en daarnaa het middel
van Dr. SHITTICK gedronken hebbe, is
deeze geſteltenis van myn water daardoor
niet in het geringſte veranderd.

Dan ik keere van deeze uitweidinge
te rug, ten einde den Leezer te onder-
rigten, dat myn voornaamst oogmerk is,
om in dit Vertoog te handelen over de
veranderingen, welke de Steenen in Men-
ſchen-blaazen, langzaamerhand, ondergaan,
om hier door te vervullen, 't geen, mynes
oordeels, by de meeste Schryvers ont-

 breekt.

breekt. Die wel op derzelver groeijing, gedaante, grootte en getal ſchynen gelet te hebben; maar geheel voorby gegaan zyn het inwendig zamenſtel, welk men niet dan door de Steenen, op verſchillende wyzen, te ſplyten, of door te zaagen, onder het oog krygt.

De aanmerkingen, door my ter deezer gelegenheid gemaakt, die, zoo zy al niet van nut zyn konnen, het vernuft van anderen zullen konnen opſcherpen, heb ik goedgevonden in deeze Verhandeling uit te geeven; beveelende den Geneeskonstminnenden Leezer, vooral, de keurige aantekeningen te onderzoeken van PARÉ, HILDANUS, ALGHISI, van DENYS, van MORAND, LE DRAN, HEISTER, van LE CAT, van PALLUCCI, en honderd anderen, die enkele gevallen in de Verhandelingen der beroemdſte Academien, of Genootſchappen, hebben medegedeeld, of, gelyk BONET, MANGET,

SCHEUCH, LIEUTAUD, en SCHURIGIUS, uit de voornaamste Schryvers, byeen verzameld hebben.

EERSTE HOOFDDEEL.

OVER DE STEEN-GROEIJING.

§ 1. Onze Nieren en Blaas hebben van binnen zulk eene gladde oppervlakte, en zoo wel besmeerd, dat de Pis zig aan dezelve niet aanzet, gelyk zy doet aan de wanden van een Waterpot, vooral wanneer die van Aardewerk is, of van Tin, welke, van binnen niet glad geschuurd zynde, geen olieagtige oppervlakte heeft, die de Pis schynt af te stooten; dog deeze eens aangezet zynde, vermeerdert de korst schielyk. Het is my niet onbekend, dat de beroemde Ba-

ron VAN SWIETEN (*a*) van oordeel was, als of de zandkorrels zig aan de wanden der Blaas konden vasthechten; dog, dit is alleen waar, wanneer verouderde Steenen de geheele zelfstandigheid der Blaas verdikt, en haare inwendige oppervlakte zoodanig bedorven hebben, dat die olieagtige slym niet langer afgekleinsd wordt; dusdanig was de gesteldheid der Blaas, welker geval hy uit DRELINCOURT aangehaald heeft; en zulks heb ik van gelyken by ingetrokkene en bedorvene Blaazen meermaalen ontdekt; nimmer, wanneer dezelve ruim, en door de Steneen niet ontaard waren.

VAN SWIETEN beweert wyders, uit eene aanmerking van MORTON, dat de zandige steenstoffe de waterleiders bekorsten, en holle buizen vormen kan (*b*); 't geen

(*a*) Comm. in BOERHAVE de cogn. & cur. morbis, *Tom.* V. *p.* 204.

(*b*) ib. *p.* 225.

't geen ik niet onmogelyk houde, als die in de Levers der aan de Veepest-geſtorvene Koeijen, verſcheidene maalen, zulke holle Galſteenen in de Lever-galbuizen gevonden hebbe, die ik nog bewaare; dog daaruit volgt niet, dat de nog korlige ſtoffe zig vasthegt, althans niet tegen de wanden van de Pis- of van de Gal-blaas.

In onze Blaas, gelyk ook in het bekken der Nieren, vormt zig geen Steen, dan naa dat eerst een korrel eenigen tyd is blyven nestelen binnen in derzelver holligheid. Ook behoeft deeze korrel juist geen Steen te zyn, 'er voegen allerleye vaste lighaamen toe, waarvan men verwonderlyke voorbeelden kan zien by ALGHISI, by MORAND, POUTEAU, en anderen, die alle door de nauwkeurige oplettenheid van den onvergelykelyken en grooten HALLER (*a*), en

(*a*) Phyſiol. *Tom.* VI. *Lib.* 26. *Sect.* 3. § 25. p. 370.

en door den Baron VAN SWIETEN (*a*) byeen gezameld zyn.

Twee gevallen lust het my, nogthans, om hunne zeldzaamheid, hierby te voegen, die ik beide te Amſterdam gezien hebbe.

JOANNES LAKEMAN, weleer beroemd Steenſnyder, in die groote Stad, haalde den Steen af van eene bejaarde Vrouwe, in het St. Pieters Gasthuis, in tegenwoordigheid van zeer veele Mannen van de konst, welkers kern eene kies was, waarſchynelyk uit haaren mond; de eerbaarheid liet niet toe de Lyderes te vraagen, hoe die kies daar ter plaatſe gekoomen was, offchoon men het ligt gisſen konde.

Ongelukkiger was het geval van een Matroos (*b*) die uit de mast met den Aars

(*a*) Comment. *Tom.* V. *p.* 207. 208.

(*b*) Dit geval heb ik reeds beſchreeven in myne Prysverhandeling over het misbruik der Zalven. *Prix de*

Aars viel op gehakt brandhout, welk, eindelings ſtaande, met twee ſplinters zynen Endeldarm tot in de Blaas doorgeboord hadt. Deeze afgebrookene ſplinters waren een geheel jaar lang blyven zitten, zoo dat de Pis zig meest ontlastte door de fistels langs deeze ſplinters. Ik liet de Blaas, door zynen gewoonen Heelmeester, met het peil-yzer onderzoeken; waardoor wy den Steen duidelyk gewaar wierden. Vervolgens is de Lyder, langs eene vergroote ſnede in den Endeldarm, van beide deeze ſplinters, met een dikke ſteenkorst omzet, gelukkig verlost, en daarnaa ſpoedig geneezen.

§ 2. De Steen-groejing geſchiedt even eens om den pit, als de ſpaat in de *Belemnites*, en gelyk de ſpaatſtoffe rondom de doornetakken in de zout-gradeerhuizen

aan-

de l'Acad. R. de Chirurgie, de Paris. Vol. IV. Part. II. p. 736.

aangetrokken wordt, ſtraalswyze, namelyk, naar het middenpunt, en met kringen, evenwydig aan de oppervlakte van den pit.

In de eerſte Afbeelding der bygevoegde *Plaat* ziet men dit duidelyk; A, B, is een harde kern, A, G, B, E, en, B, F, zyn de ſtraalen, en, C, D, E, de kringen der aangroejing. Van twee groote Blaas-ſteenen uit Zee-koejen, of *Hippopotami*, welke ik bezitte, vertoont de een, door my geſpleeten, denzelfden aanwas, om een kleinen pit, zeer zigtbaar.

Zoo lang nu de pit dezelfde geaartheid houdt, blyft de aanwas wel gelykvormig, maar gaat traag voort, terwyl de zelfſtandigheid van den Steen dezelfde blyft. Dan, zoodra de aanvoer van ſtoffe, uit de Nieren voortvloejende, geduurig begint te veranderen, zoo is ook de aanwas mede ongelykvormig, zoo van kleur als van hardheid, gelyk die in de derde Af-

beel-

beelding aangetoond wordt. Het zelfde is ook klaarblykelyk in de tweede Afbeelding, D, E, F, I.

§ 3. De meeste Blaas-ſteenen zyn eyvormig en platagtig, misſchien, omdat de pitten veelal die gedaante hebben; want als de pit drie- of vierkantig is, neemen zy ook die gedaante aan.

Het ſchynt my evenwel niet onmogelyk toe, dat de geduurige beweeging van het Lighaam 'er mede gelegenheid toe geeft; want niet alleen zyn de meeste Steenen eyvormig, maar liggen met het eene einde naar den krop of opening van de Blaas. Zelfs ziet men dikwerf op die plaats eene ongeregelde aangroejing, zoo dat de Steen met ene krommen hals indringt tot in den krop, zomtyds tot in de golf van de *Proſtata*, waarvan ik eenige voorbeelden gezien hebbe (*a*), en

(*a*) Twee Steenen, de een uit een levendig, de an-

en ook zulke bewaare in myne verzameling.

In de tweede Afbeelding der *Plaat* ziet men dien aanwas allerduidelykst van E, D, I, tot G, terwyl die minder geweest is in H, F, zodra 'er zulk een hals als D, G, aangroeit, die tot in den krop van de Blaas indringt, worden de Lyders lek (*a*).

In een Steen, dien ik bewaare, onderfcheidt men niet alleen de punt, die naar den krop der Blaaze gekeerd geweest is, maar twee diepe holten, die tegen de monden der Waterleiders, (*Ureteres*,) aangelegen hebben, en door het geduurig aanvloejen der Pis gemaakt zyn; of liever, deeze toevloed heeft veroorzaakt, dat de fteenftoffe zig op die plaats zoo fterk aan den Steen niet gehegt heeft.

§ 4. Wy

ander uit een dood Lighaam gehaald, door Dr. LIVINGSTON, verdienen hierby vergeleeken te worden, *Esf. and. Obf. Phyfic. and. Liter.* Vol. III. § 29. p. 546.

(*a*) ib. *p.* 549.

§ 4. Wy hebben hier boven (§ 2.) aangeroerd, dat de zelfstandigheid des Steens dezelfde blyft, wanneer de pis haare natuurlyke hoedanigheid behoudt; dog daaromtrent bespeurt men de meeste verandering.

De harde Steenen groeijen langzaam; dog, zodra 'er verzweeringen in de Nieren bykoomen, groeijen ze veel schielyker. DENYS heeft (*a*) beide reeds aangemerkt. Deeze verzweeringen zyn nogthans van een byzonderen aart, de stoffe is eerder slymerig, melkwit en vetagtig, en wordt by tusschenpoozingen door bloed verzeld. De Baron VAN SWIETEN heeft te recht aangemerkt (*b*) dat zy geen etter is, en vooral geene verzweering in de Blaas, zoo als PALUCCI meende, te kennen geeft. Wanneer men de Nieren onderzoekt, ontdekt men ras, dat die

(*a*) De Calculo, *p.* 75.
(*b*) ib. *p.* 289.

die flymftoffe uit derzelver ontaarde en wyduitgeholde oppervlakte koomt.

De Steen wordt hier door met gekleurde ringen omzet, waarvan zommige geheel wit, als pypaarde, zyn; andere als kryt, andere bruinagtig geel, of rood. Zulk eene aangroejing is vooral in de VI. Afb. tusfchen *d*, *e*, *f*, *g*, klaar te zien; dog van deezen zonderlingen Steen zullen wy in de 4 en 5 § van het volgend Hoofddeel nader handelen.

De meeste Steenen, welke by de Europeaanen, zelfs ook die in de Blaas der Zwarten in Afie gevonden worden, zyn graauwagtig en bruin, en teffens van zulk eene vaste ftoffe, dat 'er als nog geen middel of *menftruum* gevonden is, 't welke, drinkbaar zynde, in ftaat was dezelve te fmelten. Men zou voorzeker tot de fmertelyke en onzekere Heelkonst niet nog dagelyks zyne toevlugt neemen, indien de ondervinding niet

niet leerde, dat alle de zoo hoogopgevyzelde steensmeltende middelen, of *Lithon-triptica*, krachteloos waren.

Het is onderwylen ongelukkig voor den Lyder, wanneer, om een gladden Steen, zig eene nieuwe stoffe zet, die Crystallen schiet met scherpe punten, gelyk ik 'er verscheidene onder myne verzameling bewaare.

De harde Steenen stinken meest naar de pis; de zagte, witte, hebben dikwerf, zelfs versch uit de Blaas gehaald, geen reuk; ten bewyze, dat de aangroei niet alleen van pisdeelen, maar ook van andere stoffe, afhangt. In de longen, en derzelver klieren, in honiggezwellen, en in de geledingen, ook in de Lyfmoeder, ontmoet men soortgelyke stoffe.

TWEEDE HOOFDDEEL.

OVER GETAKTE OF GEDOORNDE STEENEN.

§. 1. De gedoornde Steenen zyn voor het grootste gedeelte ligtbruin, als de kern van een Abricoos; dog zeer hard: men vindt 'er zulk een beschreeven door HOUSTET (*a*). De Baron DE HALLER (*b*) is van gedagten, als of de Steenen der blaas, in het begin zagt zynde, allengskens hard wierden. Dog dit is strydig tegens de ondervinding, en vooral tegens den aart des Steens, door my in de VI. Afbeeld: aangeweezen. De hardheid hangt alleenlyk

(*a*) *Mem. de l'Acad. Roiale de Chir.* Tom. I. p. 430. Pl. III. *Fig.* 6 et 7.

(*b*) Physiol. ib. *p.* 372. §. 25.

lyk af van de vaste deelen, die in ons water hangende aangetrokken worden, en derhalven van den aart der pis.

In den Steen, *Fig.* VI, was de kern hardagtig en Citroengeel tot *a*, *i*, *b*, *k*, daarom heenen de gedoornde of getakte bruine ſteen *c*, *h*, *l*, *m*, die geweldig hard was in het doorzaagen; en daarop volgde eene zeer weeke, krytagtige ſtoffe, tusſchen *g* en *h*, en om deeze weder eene harde korst *f*, C, *e*, D: ten bewyze dat de hardheid niet van den tyd, maar van de aangebragte ſtoffe, onmiddelyk afhangt. Anders moest de hardheid evenredig naar den kern vermeerderen, dat is *a*, *i*, *b*, *k*, moest harder zyn dan *h*, *c*; en *c*, *d* dan *d*, *e*; 't geene nogthans in deezen zoo niet was; gelyk ook niet in veele anderen, die ik doorgezaagd hebbe.

In den Steen van de IV, zoo wel als van de V, Afbeelding is de geſteldheid doorgaans de zelfde, ook in dien van

de II. Afb. want B, C, is veel zagter, dan F, D, I, E, en zoo is het in de meeste. In den Steen, *Fig.* I, is de zelfſtandigheid overal even hard; in de II. *Fig.* hardst naar den omtrek; om kort te zyn, de hardheid is geheel niet evenredig aan den tyd, maar altoos aan de ſtoffe, welke de pis met zig voert.

§. 2. Uit de beſchouwinge van zulke getakte Steenen, welke CELSUS *Spinoſi*, of Gedoornde, genoemd heeft, moest natuurlyk volgen, dat zy de Blaas inwendig verſchrikkelyk zouden ſchaaven en pynigen, gelyk ook meerendeels geſchiedt: zomwylen evenwel geeven zy geen de minſte pyn, en zelfs geen gevoel nog bloed in het water, het anderzints natuurlyk gevolg van de ſchaavinge. By BADHAM (*a*) vindt men zulks beweezen

(*a*) *Abridg. of the Phil. Tranſact.* Vol. X. p. 449. Pl. XII. *Fig.* IV.

zen door een Steen met tien doorns, gevonden in het doode lighaam van een man, die by zyn leeven (*a*) nimmer over eenig toeval van Steen geklaagd hadt. ALGHIZI bevestigt het zelfde: ook tekent hy den Steen af (*b*) van een voornaam Heer, wiens lighaam, om eene andere rede geopend zynde, een grooten Steen, die getakt was, opleverde, waar van hy, by zyn leven, nimmer eenig gevoel gehad hadde.

§. 3. Alle de gedoornde Steenen, die ik doorgezaagd of gefpleeten hebbe, vertoonen een gladden pit, zoo als in de IV, V, en vooral in de VI. Afbeeld. gezien kan worden. Dan volgt de harde getakte fchel, welker punten of doorns ik niet natuurkundig, dat is, niet uit de algemeene, en eenvoudige regels van

(*a*) ib. *p.* 451.

(*b*) *Trattato di Litotomia*, *p.* 20. *Tav.* III. *Fig.* 8.

van aantrekking, kan uitleggen: uit de drie Afbeeldingen, reeds gemeld, ziet men klaar genoeg, dat de kracht van aantrekking ongeregeld gewerkt hebbe!

Als dees gedoornde Steen nu gevormd is, en 'er eene ongesteldheid in de Blaas of Nieren volgt, dan wordt 'er eene witagtige stoffe, uit de Nieren zelve koomende, om heenen gevoerd, die de holten tusschen de doorns langzamerhand aanvult, tot dat de geheele Steen rondom effen geworden is, gelyk in de V. *Fig.* of wel daar blyft nog eenige bultigheid van buiten; gelyk in de V. Afb. R, S, T, U, V. Alle, die ik open gezaagd hebbe van dien aart, bevestigden deezen aanwas, en deeden my met een zeker genoegen zien, dat de ongelukkige Lyders, naa geëerst elendig door een getakten Steen gepynigd te zyn geweest, evenwel nog langzamerhand eene verzagting uit dien aanwas te wagten hadden.

§. 4.

§. 4. Het zal der moeite waard zyn, het geval van den Lyder, wiens Steen door de VI. en 6. Afbeeld: vertoond wordt, in het kort hier by te voegen.

N. N. Een man van omtrent veertig jaaren, die, van kindsbeen af, aan den Steen, met tusſchenpoozing van pyn, gezukkeld hadde, wierd eindelyk daar van, in de twee laatſte jaaren, zoo hevig aangedaan, dat hy, den 16 Octob: 1774, ſtierf. De hooggeleerde Heer DE LILLE, de beide Heeren COOPMANS, met my, verlof gekreegen hebbende het lighaam te openen, vonden wy den ſlinker Nierspisleider natuurlyk; dog, aan de rechter zyde, was de pisleider boven den rand van het darmbeen uitgezet, vooral by de Nier, die als uitgeteerd was. Die pisleider, door ons met lucht opgeblaazen, was een half duim wyd naar de Nier; dog naar onderen, by de Blaas, was hy natuurlyk.

 In

In de holligheid evenwel van deezen pisleider bevondt zig eene dikke witte ſtoffe, zonder reuk, die van de Nier afkwam, en overeenkomſtig was met de ſtoffe, welke de Lyder reeds eenigen tyd met de pis ontlast hadde.

De Blaas zelve was tegen het ſchaambeen zeer dik, hard, en witagtig, en zoo vast gehegt tegens den binnenrand van het bekken, of ſchaambeen, dat men haar niet dan met het mes 'er van afzonderen konde. De top van de Blaas vertoonde zig onder den opperrand van het ſchaambeen in het op den rug liggend lighaam.

De Blaas, uitgezet door een grooten Steen, en daar en boven merkelyk verdikt, vulde bynaa het geheele voorgedeelte van het bekken; de overige ruimte liet nauwlyks een vinger toe, om den ingebragten middelbaaren Snyſtaf van LE CAT te onderzoeken.

De punt van deezen ſnyſtaf deedt de

Blaas

Blaas niet uitpuilen, gelyk in eene natuurlyke, of in eene kleine, Blaas gebeuren moet, en door my afgebeeld is, in de III. Tafel, de 3 en 4 Afb. van het II. Boek myner *Dem: Anat: Pathologicæ:* ten bewyze, dat deeze punten geen nadeel toebrengen als de Steen zeer groot, en de Blaas daar door ſterk uitgezet is.

Na dit alles onderzogt te hebben, openden wy de Blaas, en haalden 'er den Steen uit, ter grootte, als dezelve *Fig.* 6, van voren, en *Fig.* VI, van ter zyde doorgeſneeden, verbeeld is. De Steen zelf was *Dertien en eene halve Once* zwaar, zonder eenige reuk, aschverwig, over het geheel met bruine en zwartagtige plekken; hebbende rondom eene gladde oppervlakte, uitgezonderd daar hy tegens de Pisbuis, of *Urethra*, aanlag, op die plaats immers was de oppervlakte ruw, en met eene zandige korst in D. bezet.

Het voorſte gedeelte der Blaas was, ge-

lyk te voren reeds gemeld is, dik en byna kraakbeenig, agter dunner, van binnen met ploojen, en als een net gevormd door de opperſpiervezelen van de Blaas. Het binnenſte vlies was nogthans effen, en niet *fungeus*, of zwamagtig.

De kant G, in de 6 Afb: heeft tegens het ſchaambeen in den Lyder overeinde zittende, of ſtaande, gerust. C heeft opwaards gezeten, en D is gekeerd geweest naar den mond van de Blaas. Het is dan niet te verwonderen, dat de Blaas, tusſchen den Steen en het Schaambeen, zoo verdikt en verhard geworden is.

De ſteen was van A tot B, $3\frac{1}{8}$ Rhynl. duimen breed; van D tot C, D, $3\frac{5}{8}$ duim: hoog; en dik *Fig.* VI. van *e* tot *f* $2\frac{1}{8}$ duim, en dus een der grootſte, die men ooit vindt.

§. 5. Eenige dagen daarna, zaagde ik den Steen, volgens de lengte, door, waar-

op

op zig dezelve vertoonde, als in de VI. Afbeelding.

Het pitje, of eerſte beginzel, tusſchen, *a--b*, was zeer klein, geelagtig, of ligt bruin; en zoo was de Steen *a*, *b*, *i*, *k*, beſtaande uit gelykwydige ſchellen op een gepakt, die alle glad waren.

Om deezen grooteren kern was de donker bruine gedoornde Steen, *h*, *a*, *i*, *m*, *b*, *c*, *k*, *l*. geplaatst, die, waarſchynelyk, voor eenige jaaren, den Lyder, dikwerf, bloederige pis met veel pyn heeft doen wateren.

Rondom deezen getakten Steen zag men eene dikke witagtige korst, *h*, *m*, *c*, *l*, evenwydig aan den bruinen kern, die de tusſchenruimten der doorns vulde, daarnaa ligt geele kringen, waarop eene bekorſting volgde, als *f*, *g*, *d*, *e*; veel geeler, en uit verſcheidene kringen beſtaande: eindelyk vertoonde zig de buitenſte oppervlakte, die wel effen, maar zan-

de-

derig was; ſchoon meest aan het onder-einde D.

§. 6. Hoe zeer deeze ongelukkige Lyder, van zyne eerſte jeugd af aan, geweldig gezukkeld hebbe aan den Steen, is hy niet te min zeer vrugtbaar geweest in zyn huwelyk, hebbende twee zeer gezonde Dogters nagelaaten; behalven van deeze, is zyne Huisvrouw dikwyls bezwangerd geweest, en hadt verſcheidene maalen, gelyk ook een jaar geleden, nog gemiskraamd.

Zeer waarſchynelyk is de geduurige prikkeling welke de Steen maakt, oorzaak geweest van de groote neiging tot den byſlaap in die ziekte: my heugt een oud man, van diep in de 70 jaaren, die langen tyd aan den Steen gekwynd hadde, zeer te hebben hooren klaagen over de geduurige opzettingen van de roede, die dikwyls door het afloopen van het

voort-

voortteelings vogt gevolgd wierden. ZACHIAS heeft, derhalven (*a*), te recht hier van meldinge gemaakt.

Het zonderlinge van dit geheele geval was myns bedunkens, dat de Nieren niet meerder opgezet, of uitgehold, en de pisleiders niet meerder verwyderd waren.

§. 7. In Lente-maand van den jaare 1769, opende ik te *Grypskerk*, een dorp in het Westerkwartier der Ommelanden van Groningen, het lighaam eens Jongelings van 17 jaaren, zeer uitgeteerd gestorven aan den Steen in de Blaas, die zwaar was *eene* once, en vyf en veertig greinen, lang $1\frac{7}{8}$ duim, breed $1\frac{3}{16}$ en dik $1\frac{1}{4}$, dus niet groot, althans niet in vergelyking van den zoo even beschreeven Steen in de 4. §.

De Blaas was om den Steen geweldig toe-

(*a*) Quæst. Med. Leg. *Lib.* III. *Tit.* 1. Quæstio IV. p. 227. §. 8.

toegetrokken en ½ duim dik, de Pisleiders en Nieren waren zeer wyd uitgezet, inzonderheid de flinker Nier, die 7 duimen lang was, en welkers bekken van buiten wel twee duimen uitpuilde.

Dergelyke uitgezette Nieren heb ik te Amfterdam in eenen kleinen jongen gezien, mede geftorven aan den Steen, die nogthans niet groot was.

§. 8. Alleraanmerkelykst was het, dat ik, in deezen Lyder, welkers Blaas ik by zyn leeven verfcheidene maalen met het peil-yzer onderzogt, op geene maniere den Steen ontdekken konde. In den Amfterdamfchen jongen gebeurde dit ook zomwylen.

Thans twyffele ik niet meer, of de punt van den *Catheter*, of van den Snyftaf, fchiet, in naauw toegetrokkene en kleine Blaazen, onder den Steen; en belet, om dat de punt de Blaas doet uit-

uitpuilen, het gevoel van den Steen. Ik heb die uitpuiling in myne *Dem. Anat: Path: Lib.* 2. *Tab. III. Fig.* 3 *et* 4 verbeeld, en teffens den Snyſtaf, in *Fig.* 4, geſteld *boven den Steen.* Het is nodig hier aan te merken, dat ik, een Steen in de gezonde Blaas nedergelegd hebbende, deeze plaatzing aldus bevond, en ook daarom zoo aftekende. Dan zedert, heb ik gelegenheid gehad, om, in verſtorvenen aan den Steen, te zien, dat de Blaas, naauw ingetrokken zynde, opgeklommen was naar boven, ligtende teffens den Steen opwaarts, in welk geval de Snyſtaf, ingebragt wordende, noodwendig onder den Steen ſchieten moet.

Ook ſchynt dit de rede, waarom men in naauwtoegetrokkene Blaazen den Steen ligter gewaar wordt by het optrekken, dan by het neder ſtooten, van den Snyſtaf.

Van gelyken volgt hier uit, dat de bodem van de Blaas, *Tab. III. Fig.* *ib.*

op-

opwaarts ryzende, meerder aansluit tegens den krommen bek van den Snystaf, en dat de *Prostata*, in dat geval, nog laager, dat is, meerder nederwaarts, en dieper gesneeden wordt, dan ik in die Afbeelding heb aangeweezen. Dan, geen voorneemen hebbende om daarover in deeze Aanmerkingen breedvoeriger te zyn, gaa ik over tot het Derde Hoofddeel, in welken ik het Vraagstuk, of de kleine Steenen in de Blaas aaneen groeijen, dan niet, breedvoerig behandelen zal.

DERDE HOOFDDEEL.

OVER DE AANEENGROEIJING DER KLEINE STEENEN IN DE BLAAS.

§. 1. In de Inleiding van deeze Verhandeling hebben wy het gevoelen aangehaald van B. S. ALBINUS, als of zeer

zeer veele kleine Steentjes in de Blaas te zamen gevoegd, en door eene algemeene ſteenſtoffe, als overgooten, één enkelen grooten Steen konden uitmaaken; gelyk zeer klaar volgt uit de Beſchryving, gegeeven in de *Annot. Academicæ, Lib.* III. *Cap.* XIII. *p.* 59, by de Uitlegging der 7 en 8 Afbeelding der VII Plaat. *Intus nucleus ex congerie parvulorum calculorum in unum conjunctorum, et coagmentatorum conſtans*, dat is, inwaarts is de pit, beſtaande uit eene menigte van kleine Steentjes, tot een gevoegd, en als aan één gebakken; ook van de 9 Afbeeld. *Nucleus parvis calculis coagmentatus*, „de „ pit uit kleine Steentjes te zamen ver- „ bonden". Het zelfde weder by de 10 Afbeelding.

Hy ſchynt hierin het gevoelen van T. ALGHISI (*a*) gevolgd te hebben: *Le*

(*a*) *Litotomia &c. in Firenze*, 1707. *p.* XXI.

Le menuzie pietrose, che sono ronde, unendosi insieme, vengono à formare una Pietra, che nella sua superficie sora aspra, et ineguale, con molti grandi pori, a similitudine delle more dé pruni. „ De kleine Steen-
„ tjes, welke rond zyn, vormen, wan-
„ neer zy zig vereenigen, één enkelen
„ Steen, welkers oppervlakte ruuw en
„ ongelyk zyn zal, met groote tus-
„ schenruimten, (of *poren*,) even als de
„ pitten van pruimen."

ALGHISI meende, dat de Steentjes, uit de Nieren in de Blaas vallende, zig zeer schielyk tot een klomp zetteden, anders, zegt hy, slyten 'er de punten en oneffenheden af, door op elkanderen te wryven, even als de Key-steentjes in de Rivieren rond en glad worden.

Als ik in my zelven nu zoo veele Steenkorrels teffens niet zeldzaam gewaar wierd, bekroop my de vreeze, dat die alle zeer ligt, volgens de uitleggingen

van

van ALBINUS en ALGHISI, aaneen gebakken, en met eene korst omgooten, my de allerſmertelykſte en allervreesſelykſte ziekte, *den Blaasſteen* namelyk, veroorzaaken konden.

Dit akelig vooruitzigt, gegrond op het gezag van twee zoo kundige Mannen, als ALBINUS en ALGHISI, maakte my te meer bekommerd, om dat 'er, myns weetens, geene middelen bekend waren om den Steen in de Blaas te doen ſmelten; en gelyk nog onlangs door den Beroemden MACQUER (*a*) ten overvloede beweezen is, dat de ſterkſte zuuren en loogen den Steen niet alleen niet verbryzelen, maar zelfs de ſteenkorſten der Waterpotten niet konden doen ſmelten.

De

(*a*) *Mem. de Mr.* MACQUER, *ou Obſ. ſur la disſolution des ſedimens, et incruſtations pierreuſes, que forme l'urine dans les vaisſeaux on elle ſejourne.* Journal des Sçav. *Octob.* 1776, *p.* 394. *et ſeqq.*

De ondervinding leerde dien ſchranderen Scheikundigen dat de Steenkorst in de Waterpotten, eerst door loog-zouten voorbereid, naderhand door het opgieten van zuuren, zeer gemakkelyk opgelost wierdt; waarom hy niet zonder rede beſluit, dat men waarſchynelyk een middel zou vinden om den Steen in de Blaas te ſmelten, als men eerst een loog-zout, en daar naa een zuur middel, in de Blaas ſpoot (*a*). Doch dit alles moet nog eerst door proefneemingen in leevendige menſchen bevestigd worden.

De ſchrik voor die rampzalige kwaale deedt my, onderwylen, onvermoeid zyn in het naaſpooren; *vooreerst*, van alle de ronde of gladde; *daarnaa*, van de getakte Steenen; *eindelyk*, van alle de zulke, die, in zeker aantal, los in de Blaas gevonden worden; welke alle ik nogthans

voor

(*a*) *Mem. de Mr.* MACQUER. ib. *p.* 404.

voor zig zelven slegts één enkelen pit of kern bevond te hebben, gelyk ook de zulke, die drie-, vier-, of meer-hoekig, door tegen elkander te liggen, gegroeid waren.

§. 2. Den 11 May, 1760, opende ik te Amsterdam het gestorven Lighaam van PIETER VERDUIN, Zoon van den Beroemden Heelmeester van dien naam, in tegenwoordigheid van de zeer ervarene Geneesheeren, J. P. LOBÉ, H. B. DE GORTER, en de kundige Heelmeesters VAN DER DUYN, MULLE en OMEIJER. Hy was den 3 May te voren van den Steen gesneeden, door den vermaarden PAULUS DE WIND, van Middelburg. Deeze haalde hem, naa bevorens, met vry veel verzekering, den Steen groot en hard geoordeeld te hebben, slegts eenige kleine gladde Steenen, tot 7 of 8, af; verzekerende op een zeer nauwkeurig on-

onderzoek, zoo hy meende, dat 'er geene meerder in de Blaas waren.

Wy vonden de Blaas ruim, zagt, nergens aangedaan, nog hard; in haaren bodem naar den mond, deedt zig aanstonds een vry groote rondagtige Steen op, van kleur als Stroo. Met een Proefyzer, en met den vinger, de wond onderzoekende, ontmoetten wy nog een Steen, daarnaa een derden, eindelyk een vierden; doch kleiner dan den eersten; van de zelfde kleur nogthans.

Alle deeze zouden, naar alle waarschynelykheid, van zelven naar buiten gekoomen zyn, indien de Lyder nog eenige dagen was in het leeven gebleeven: de indringing van deeze vier Steenen in de wond, bevestigt, onderwylen, de voordeelen van deeze konstbewerking, in twee tyden.

De opeenstapeling van vier Steenen, schoon niet grooter dan gemeene knik-

kers, zou geene plaats in de wond gehad konnen hebben, was de Lyder niet een der zwaarlyvigſte en vetſte menſchen geweest, die men zien kan.

Zie daar, ten weinigſten, elf Steenen, in dezelfde Blaas, en niet aaneen gegroeid!

De beide Nieren, en Waterleiders, waren volmaakt gezond.

§. 3. Den 17 Jan. 1759, opende ik, in tegenwoordigheid van de zeer kundige en ervarene Heeren J. STYGER en VAN DER HULST, het Lighaam van een oud man van 70 jaaren, mede te *Amſterdam*, welkers ruime en gezonde Blaas, drie Steenen bevatte, een van ℥ iiβ, eyvormig, een ander van ʒ xiv, aan eenen kant hol uitgeſleeten, en een derden met twee ondiepe holten, mede van ʒ xiv, te zamen zwaar ℥ vi.

Indien ik met aanhaalingen pronken

wilde, konde ik uit den schranderen M. SCHURIGIUS (*a*), eene menigte Waarneemingen byeen brengen, van 1 Steen tot 300, 1000, ja, tot over de 2000, en meerder.

Het geval, door TULPIUS naagelaaten (*b*), verdient te meer oplettenheids, om dat de Lyderesse drie honderd Steentjes in eens loste.

In het algemeen is het zeer aanmerkenswaardig, dat de Blaas nooit ingetrokken nog verhard gevonden wordt, wanneer 'er veele Steenen teffens in zyn.

By de Lyders aan het Voet-euvel, ziet men dikwyls een onnoemelyk getal kleine Steenen, zommige als Erweten, zig door den natuurlyken weg ontlasten, zonder ooit aan elkander gekleefd of vereenigd te zyn; welke alle, zoo veele ik 'er

(*a*) Lithologia Hist. Med. Calc. Humani. 1744. Cap. IV. de Calculorum copia seu multitudine, p. 293, et seqq.

(*b*) Obs. Lib. II. C. XLVII. p. 171.

'er van gespleeten hebbe, van een eigen pit voorzien zyn.

§. 4. De rede van het verschil van ALBINUS Waarneeminge, en de myne, is deeze: ALBINUS zaagde de Steenen niet langs het midden door, zoo als ik dezelve behandeld, en in myne IV, V, en VI *Fig.* afgebeeld hebbe, maar hy sloeg 'er een' korst af (*a*), en vondt den Steen bezet met veele ronde knobbeltjes, en het afgeslaagen stuk, *fragmentum corticis decussum* (*b*), met even veele holletjes. Vooringenomen met de gedagten van de te zamengroeijing van veele kleine Steenen tot één, nam hy alle die ronde knobbeltjes voor even zoo veele kleine Steentjes, welke, te zamen gebakken, den pit uitmaakten, die, vervolgens, met eene effene korst omvangen was.

By-

(*a*) Annot. Acad. *Fig.* 7 et 8. Tab. VII.
(*b*) ib. *p.* 112. *Fig.* 8.

Byaldien ik even eens gehandeld had-de met den Steen, in de V *Fig.* verbeeld, langs de lyn N, R, zouden 'er zig drie kopjes, F, G, en T, vertoond hebben, even als drie te zamen gegroeide Steen-tjes, en ik zoude, daar uit redeneeren-de, op gelyke wyze gedwaald hebben, als ALBINUS: uit de doorzaaging, im-mers, is gebleeken, dat die knobbeltjes takken waren van den gedoornden Steen, die slegts één enkelen pit in A had.

Het zelfde gevolg kan men trekken uit de IV en VI *Fig.*; om kort te zyn, alle Steenen, getakte en gladde, hebben slegts één enkelen pit, al waren 'er 100, en meerder, teffens in de Blaas, en zy groeijen of bakken nimmer aaneen.

Van gelyken groeijen die in de Gal-blaas ook nimmer te zamen; ik heb 'er van ongelyke gedaante, grootte, en ge-tal, tot over de 80 in eene Galblaas ge-vonden, die, ieder op zig zelven, één

en-

enkelen pit hadden. Ik bewaare eene gedroogde Galblaas, door my uit het lyk van eene zeer oude Vrouw genomen, welke geheel opgevuld was met vierkante, en driehoekige, witte Steenen, die, zoo als MORGAGNI dezelve beſchryft, als witte Wasch ſmelten: geen van deeze was met den naastgelegenen te zamen gegroeid; zy zyn nog heden los, en zouden alle uit de opening, die ik in de Galblaas gemaakt hebbe, rollen, indien ik, om de zonderlingheid van het verſchynzel, zulks niet belette.

§. 5. In myne Verzameling vond ik een Steen, die zig waarlyk als uit twee ligt bruine afzonderlyke Steenen, A, C, D, en E, F, B, door eene witte ſtoffe, C, D, F, E, *Fig.* VII, aanéén gehegt, vertoonde. Dit voorbeeld ſcheen, op het eerſte aanzien, alle myne vorige aanmerkingen om verre te zullen wer-

pen, tot dat de Steen, in de lengte open gesneeden zynde, als in *Fig.* VII, een langwerpig vezelagtig beginzel, *a*, *b*, *c*, *d*, tot een enkelen pit toonde, welke, dunner geweest zynde, in *b* oorzaak gegeeven hadde aan den hals, die van buiten zigtbaar den Steen in twee scheen te verdeelen.

§. 6. Deeze Waarneemingen verheugden my niet weinig, om dat zy alle vreeze van my verbanden, die ik te voren in my omvoerde, van te eeniger tyd aan die wreede ziekte onderhevig te konnen zyn.

Ik was van dien tyd af aan gerust, dat myne getakte Steenklompjes afzonderlyk blyven, en loosbaar zyn zouden door en langs den Waterweg, zonder meer dan een weinig prikkeling, en, gelyk by anderen, draagelyke pynen te zullen veroorzaaken.

§. 7.

§. 7. Aangemoedigd door dit aangenaam gevolg, nam ik andere proeven om te zien of men den aanwas der Steenen met uiterlyke middelen, door inſpuiting, voornaamelyk, zou kunnen voorkoomen?

Vermits myne Tinnewaterpot, by tyden, door eene ſteenagtige korst ſterk bezet was, liet ik dien, wel ſchoon gemaakt zynde, voor de helft van binnen, dat is, langs den bodem, en zydelings, met olie beſmeeren. De Pot wierdt vervolgens alle dagen uitgegooten, met warm water gezuiverd, en, droog zynde, op de vorige plaats weder beſmeerd. De Steenkorst vermeerderde aan de andere zyde geweldig, maar nimmer zette zig eenige Steenſtoffe aan den geoliëden kant.

Zoo lang de Blaas haare natuurlyke olieagtige beſmeering, door den Heer MACQUER ſlymig, of muceus, genaamd, blyft

blyft behouden, zet zig, van gelyken, geene ſtoffe aan dezelve. Maar, wanneer zy, door de aanhoudenheid der ziekte, ontaard, hard, en kraakbeenig wordt, zet zig de Steenſtoffe tegens dezelve aan, en dringt 'er vry diep in (*a*).

Het is, derhalven, niet onredelyk, te beſluiten, dat men, in alle gevallen, waarin de inſpuiting door een hollen *Catheter* gedaan konde worden, niet dan de allergewenschſte gevolgen van de olie zou konnen hebben.

(*a*) Dr. HALES heeft dit op dezelfde wyze betoogd. *Statical Esſays. Vol. II. on the animal calculus. p.* 215 §. 7.

VIERDE HOOFDDEEL.

OVER DE GEVOLGEN VAN GROOTE BLAAS-STEENEN.

§. 1. Eer wy een aanvang maaken met dit gewigtig ſtuk, zal het niet ondienſtig zyn alvorens te bepaalen, tot welk eene grootheid de Steenen in de Blaas wel konnen uitgroeijen? FABRICIUS HILDANUS (*a*) beſchryft 'er een van 22 oncen, onder welkers konstbewerking de Lyder den geest gaf. De Steen was 4½ duim hoog, en 3½ breed. Een anderen Steen van 17 oncen, hoog 3¼ duim, en breed 2⅝, in dien Lyder was de Slinker-nier als een zak, en de Pisleider zeer ſterk uitgezet (*b*). De Ba-

(*a*) Cent. IV. Obſ. 17. p. 325.

(*b*) ib. Obſ. 50. p. 323.

Baron VAN SWIETEN (*a*) zegt in een Jongeling de Steenſnyding vergeefsch gedaan gezien te hebben, om de grootheid des Steens, die, naa zyn dood, bevonden wierd, de geheele Blaas te vervullen; dan, dit bepaalt evenwel de waare grootte niet, om dat de Blaas dikwerf middelmaatige Steenen van alle kanten omvangt, zoo dat gezegd konnen worden, de geheele Blaas te vervullen.

LE CAT tekent aan (*b*), dat men, ten zynen tyde, te *Parys*, in het Gasthuis *la Charité*, een Steen toonde, die eenige ponden zwaar was. VERDUC zegt, meene ik wel, dat de Lyder zonder vrucht geſneeden is geworden, en dat men dien Steen, naa den dood, uit zyn Lighaam haalde (*c*). Men behoort

SCHU-

(*a*) Comment. Tom. V. p. 211.

(*b*) *Parallelè de la taille laterale. p.* 378.

(*c*) *Traité d'Oper. de Chir.* Chap. XI. p. 40. volgens getuigen van SCHURIGIUS, ib. p. 292.

SCHURIGIUS hierover naa te leezen, die een ruim getal Waarneemingen van zeer groote Steenen byeengezameld heeft.

§. 2. Het is van grooter gevolg, dat men weete, welk eene Steens-grootte, door konst, met een goeden uitslag, uit de Blaas, vooral door de zydelingsche snywyze, gehaald kan worden.

NUCK (*a*) heeft uit TULPIUS aangetekend, dat een Steen, ter grootte van een vuist, met een goeden uitslag, door een Steensnyder afgehaald was. Offchoon zulk eene maat geene juiste grootte kan aanduiden, zal die Steen byna 3 duim lang geweest zyn: myne vuist is $3\frac{1}{2}$, laat de

(*a*) *Adenogr. Curiof.* p. 80, *ex* TULPIO. p. 231., volgens getuigen van VAN SWIETEN, Com. T. V. *p.* 206. Het is het IX Hoofddeel, van het III Boek, van TULPIUS. Die Steen was bros, en om een plukzel in de te voren gewondde Blaas geschooten, gegroeid, en waarschynelyk gebryzeld.

de kleinste $2\frac{1}{2}$ zyn, zoo blyft de middelgrootte 3 duim. TULPIUS meldt niet dat de Steen gebryzeld is, wel dat hy, bros zynde, een wiek tot pit hadde; 't geen men voorzeker niet geweeten zou hebben, was de Steen niet gebrooken.

PALLUCCI (*a*) verhaalt dat de grootste Steen, dien hy te *Parys* heeft zien snyden, $2\frac{3}{4}$ duim Rhynl. hoog, en $2\frac{1}{8}$ breed was, weegende xii oncen, en viii drachmen, waarschynelyk scrupels; dan, hy zegt niets van den uitslag.

ELLER, die lang den Beroemden RAU gevolgd heeft, meldt (*b*), dat hy RAU in Noord-holland een Steen heeft zien snyden, welkers breedte $4\frac{1}{4}$ duim was, en die byna xii oncen woog. Hy voegt 'er niet by, welk een gevolg die konstbewerking gehad hebbe.

LE

(*a*) *Nouvelles remarques sur la Lithotomie*, p. 72.

(*b*) *Hist. de l'Acad. des S. de Berlin*, 1757. p. 30.

LE DRAN (*a*) heeft aangemerkt, dat hy, aan eene aanzienelyke Vrouwe, den Steen door fnyden afhaalde, die viiß oncen zwaar was, dan in de Vrouwen is de fcheuring van de Blaas niet zoo gevaarlyk, als by de Mannen. De Steen was echter 3 duimen lang, en $2\frac{1}{8}$ dik. Dit fchynt te minder vreemd, om dat LE CAT (*b*), aan wiens trouwe niet getwyffeld kan worden, verhaalt; dat eene zekere Vrouwe van aanzien, een Steen, $3\frac{3}{12}$ duim lang, en $1\frac{11}{12}$ duim breed, van zelve door den waterweg loosde, en dat die Steen v oncen en vi drachmen zwaar was. De beroemde Engelfche Heelmeester GOOCH (*c*) verhaalt een dergelyk geval van tusfchen de iv en v oncen. Deeze gevallen zyn nogthans niet bovenna-

(*a*) *Oper. de Chir.* p. 272.

(*b*) *Pieces concernant l'Oper. de la Taille*, p. 104.

(*c*) *Cafes and remarks in Surgery.* p. 182, Vol. II.

natuurlyk, wy zien immers, zomwylen, in Mannen, dat groote Steenen, in de *Urethra*, of waterweg, geſchooten, blyven zitten, tot dat zy, den waterweg doorboord hebbende, 'er eindelyk geheel doorſchieten.

Het nevensgaand geval is te aanmerkelyk, en te gelykvormig aan dat van LE CAT, om hier geene plaats te verdienen.

Een Man, omtrent 50 jaaren oud, ging, zedert veele jaaren, met een grooten Steen in den waterweg, een weinig onder het hoofd der roede; langzamerhand maakte de knop van dien Steen, A, E, F, *Fig.* VIII, eene Pypzweer ter rechter zyde van de aangehaalde plaats; deeze Pypzweer wierdt eindelyk zoo groot, dat 'er de geheele Steen, A, B, ter lengte van $3\frac{1}{2}$ duim, Rhynl. $2\frac{1}{4}$ duim breed, C, D, en $1\frac{3}{4}$ duim dik, van zelven door heenen ſchoot; de Steen woog,

door

door en door droog zynde, v oncen en iß drachmen. Offchoon de Natuur dit alles zelve, en gelukkig, verrigtte, bleef 'er nogthans nog lang daarnaa eene groote opening van onderen over; die evenwel nergens in fchaden konde.

De vermaarde en kundige Geneesheer, GEORGIUS COOPMANS, verfchafte my deeze Waarneeming, en den Steen om door te zaagen. Het fcheen dat de Steen in de Blaas, de lengte hebbende van 1¾ duim, en de dikte van ¾ duim, uit de Blaas gefchooten was in den waterweg; want de aanwas, daar ter plaatze verkreegen, was ligt te onderfcheiden uit zyne voosheid, en uit de wyde kringen, die rondom den oorfprongelyken Steen gevormd waren.

De Lyder zelf wist niets van het begin zynes ongemaks, alleen herinnerde hy zig, in zyne kinderlyke jaaren gepeild geweest te zyn met een werktuig,

in de Blaas; 't welke zeer zeker niet gebeurd zou zyn, indien 'er zig ter dier tyd geene tekenen van Steen in de Blaas opgedaan hadden.

§. 3. De ſchrandere GOOCH (*a*) beſchryft een Steen van $4\frac{5}{8}$ duim lang, en $3\frac{1}{2}$ duim breed, zwaar XV oncen, die geſneeden wierdt uit een Man van 48 jaaren, in zoo verre met een goeden uitſlag, dat de Lyder nog omtrent 5 jaaren daarnaa leefde, maar lek bleef, om dat de wond, wegens des Steens-grootte, niet ſluiten wilde.

De groote vraage is, derhalven, welke het *maximum* van de grootheid der Steenen zy, die met een goeden uitſlag op de zydelingſche manier konnen geſneeden worden?

DENYS (*b*) zegt wel, dat RAU veele groo-

(*a*) *Caſes and Remarks in Surgery.* p. 172.
(*b*) de Calculo, p. 107.

groote Steenen ſneedt, maar zonder bepaling van de waare grootte en zwaarte; offchoon het gewigt niet veel beduidt, als niet evenredig zynde aan de grootheid alleen, maar ook aan de digtheid, van den Steen.

RUYSCH merkt op (*a*), dat een Steen, veel kleiner dan die wy in de 6 Afb. hebben afgetekend, in een Jongman van 25 jaar, om zyne grootheid niet afgehaald konde worden. Het komt, myns bedunkens, op de grootheid der inſnede in de Blaas, en op de bekwaamheid van den Heelmeester, even veel aan, als op de grootheid des Steens, wanneer die maatig is. Dan wie zal die rekening ontwikkelen?

VERDUC, HEISTER, en DENYS, leeren, 't gene van zelve ſpreekt, dat men de Steenen, die te groot zyn, en niet verbryzeld konnen worden, moet laa-

(*a*) Obſ. Chir. *p.* 113. Obſ. *p.* 89. *Fig.* 70.

laaten zitten: ik verlangde van hun te leeren, hoe groot eigentlyk de Steenen wezen moesten, welke die verbryzeling vorderden, en gemakkelyk toelieten?

Dit is onderwylen zeker, dat RAU, hoe groot en gelukkig een Steenſnyder hy ook wordt voorgegeeven geweest te zyn, dikwyls den Steen niet heeft konnen uitbrengen. DENYS ſchryft dit wel toe aan de plaatzing der Steenen, als hebbende in den Pisleider, als in een zak beſlooten, gezeeten; dog, dit beduidt niets, ik geloof veeleer dat zy te groot geweest zyn, of dat RAU de Tang tusſchen de Blaas en Endeldarm ingebragt zal hebben, gelyk ligt, en al te dikwyls, gebeurt, als de inſnede te klein is uitgevallen.

Hoe het ook mag geweest hebben, is het zeker, dat verſcheidene, naa zyne konstbewerking, ſtierven, anders was het on-

onmogelyk, dat ELLER (*a*) zeggen konde, lang de *Profector* van RAU geweest te zyn, en veele Lighaamen geopend te hebben, als mede, dat van jonge Lieden, die aan den Steen geſtorven waren, of van dezulke, die naa het Steenſnyden ſtierven, de Nieren teffens bedorven waren.

LE CAT, om weder te keeren, ſpreekt (*b*) alleen van Steenen, die een of meer ponden zwaar weegen, als ongeſchikt om uit de Blaas gehaald te konnen worden, offchoon het zeker is, dat Steenen van veel minder grootte, of mislukt zyn, of door de groote ſcheuring der Blaas, kneuzing, enz., eene altoosduurende lekheid, zelfs den dood, veroorzaakt hebben.

§. 4.

(*a*) *Hist. de l'Acad.* ib. p. 28.

(*b*) *Parallele*, enz. ib. p. 278.

§. 4. Wanneer wy de grootte der Steen-tangen beſchouwen, vooral die met vry lange tanden voorzien zyn, om den Steen te verbryzelen, zal men oogenblikkelyk zien dat zy den Steen niet omvatten, veel min beknypen konnen, als hy zeer groot is, om dat de Blaas als dan altoos, om den Steen digt toegetrokken, dik, hard, en derhalven niet rekbaar genoeg is om zoo groot een tang toe te laaten. Behalven, dat het niet mogelyk is, door een eenige manier van ſnyden, in de Blaas eene opening te maaken, groot genoeg om 'er den grouwzaam grooten Steenbreeker van LE CAT in te konnen brengen, ik laat ſtaan om dien te openen, ten einde 'er een Steen, by voorb. van 3 duimen hoog, en 2 duimen dik, of daaromtrent, mede te omvatten, en aan ſtukken te knypen.

Het bekken is in verſcheidene mans daar zelfs niet ruim genoeg toe: gelyk, on-

onder anderen, gebleeken is by de opening van het lyk, in §. 4. van het II Hoofdſt. beſchreeven. De Steen zat immers zoo digt tegens het Schaambeen, dat ik geen enkelen vinger tusſchen de Blaas en het Heiligbeen in konde brengen, ik laat ſtaan die Tang. Het wydſte bekken, gelyk 't geene my tot de Afbeeldingen, in het II. Boek der *Dem. Anat. Path.* gediend heeft, is $3\frac{1}{2}$ duim wyd. In een myner Mans-geraamten $3\frac{1}{4}$; in een ander $3\frac{3}{4}$.

Voeg hier by, dat de Blaas, by den krop opengeſneeden zynde, al is zy niet verdikt nog ingekrompen, zig natuurlyk intrekt, en om den Steen ſluit; waar door alleen, en om dat deeze toetrekking ſtuipagtig is, het inbrengen van zulk eene groote Tang, of Steenbreeker, nog onmogelyker wordt; wy ſpreeken van Steenen, die een of twee duimen dikte, en drie duimen lengte, hebben,

ben, tot welke de Steenbreeker, door LE CAT (*a*) opgegeeven, zelf te klein en te zwak is.

§. 5. De tang, door LE DRAN voorgesteld, en van LE CAT (*b*) beschreeven, om te beletten, dat de Steen onder het uithaalen niet breeke, kan geen grooteren Steen omvangen, dan van 2 duimen lang, en naar evenredigheid dik. De lengte der knypers is van 2⅛ duim, in de tang, die my, onder het opzigt van den Heere LOUIS gemaakt, van *Parys* gezonden is. Het inbrengen van deeze tang is niet minder moeijelyk, of liever even onmogelyk als van den grooten Steenbreeker van LE CAT.

Men

(*a*) *Parallele*, enz. p 262. en §. 2. p. 266.

(*b*) *Recueil des pieces*, ib. p. 115. Pl. IV. *Fig.* 8. De kundige en vermaarde Heelmeester ZWAGERMAN heeft denzelven in zyne Overzetting van LE DRAN'S *Parallele*, enz. mede afgebeeld op de 6 tafel.

Men moet zig echter niet verbeelden, dat LE DRAN van oordeel geweest is, als of zommige Steenen om hunne grootte niet gebryzeld moesten worden; hy heeft hier door alleen willen voorkoomen, dat middelmaatig groote Steenen onder het uitbrengen niet braken, en daar door de konstbewerking zeer moeijelyk maakten, gelyk LE CAT te recht gemeld heeft.

§. 6. LE CAT geeft ook duidelyk te kennen, met zyne nieuwe voorſtelling (*a*) om groote Steenen in de Blaas, door ſplyting, te verbryzelen, dat hy de Steenbreek-tang, om de grootheid der wonde, die 'er toe in de Blaas vereischt wierdt, geheel en al onnut geoordeeld heeft.

Dee-

(*a*) ib. *Diſſ. ſur les moijens de briſer les Pierres trop grosſes.* p. 378. §. 3.

Deeze manier is, in de daad, zeer ſchrander uitgedagt. Eerst wil hy den Steen doorbooren, en dan, door een tang in dit geboorde gat te brengen, den Steen doen ſplyten. Ik bewondere hieromtrent zyne ſchranderheid en pryſelyken yver, offſchoon ik deeze doorbooring volſtrekt onmogelyk houde, vooral in Steenen, die getakt zyn, en harde pitten hebben, gelyk die van de IV en VI Afbeelding.

In Steenen, welke om gedoornde Steenen bekorst zyn, zou men niet verder dan tot dien harden pit konnen koomen, en 'er ſlegts een ſtuk van konnen afbryzelen; dog, over het geheel genomen, niet genoeg om 'er de ſteenſtukken uit te haalen.

Ik wanhoope te meer omtrent den gelukkigen uitſlag van deeze manier, om de pyn, die de booring veroorzaaken, en teffens zoo lang duuren moest, dat de

Ly-

Lyder dezelve volſtrekt niet zou konnen uitſtaan.

De oude Heelmeesters, gelyk als P. FRANCO, hebben de Steenſplyting in den waterweg met den fret (*a*), *avec tariere*, getracht te doen, wanneer de Steen, wegens zyne grootte, 'er niet konde doorſchieten; dog dan vestigden zy dien met een band om de roede van agteren. Hy ſpreekt echter niet van zulks zelfs met vrucht gedaan te hebben, gelyk A. PARÉ (*b*) zig beroemt. HILDANUS (*c*), die FRANCO hier over niet ſchynt geraadpleegd te hebben, voldoet zig enkel met de manier en werktuigen van A. PARÉ op te geeven.

By deeze gelegenheid zal men my niet

(*a*) *Traité des hernies*, p. 113, en de Afbeeld. op p. 114.

(*b*) XVII. Boek, *Handtwerken der Chirurgie.* Cap. 40. p. 493.

(*c*) Opera Omnia, de Lithotomia. Cap. XXVI. p. 753. et 54.

niet kwalyk duiden, als ik hier byvoege, dat het werktuig, door den beroemden Heere HALES (*a*) voorgesteld om Steenen uit den waterweg te haalen, geheel niet nieuw; maar reeds zeer uitvoerig beschreeven is door HILDANUS; die het van den beroemden JOH. ANDR. á CRUCE ontleend heeft, onder den naam van *asta*, hy noemt het *speculum*; het verschilt niet van de *Forceps* van HALES, dan dat deeze twee, en de *asta* drie, springveeren heeft (*b*).

§. 7. Ik keere van deeze kleine uitweiding terug tot de konst van steensplyten, door AMMONIUS geoeffend, en zeer duidelyk beschreeven door CELSUS (*c*). De insnede wierdt eerst tot in de Blaas ge-

(*a*) *Statical Essays containing Haemastatics*, &c. p. 248. Vol. II. *Exp. on Stones*, &c.

(*q*) HILDAN. Op. de Lithotomia. p. 554, en voornaamelyk, 555.

(*c*) Lib. VIII. C. 26. §. 3. p. 481.

gedaan, vervolgens, *uncus injicitur calculo ſic, ut facile eum concluſum quoque teneat, ne is retro volvatur; tum ferramentum adhibetur craſſitudinis modicæ, primâ parte tenui, ſed retuſâ, quod admotum calculo, et ex altera parte ictum findat; magnâ curâ adhibitâ, ne aut ad ipſam veſicam ferramentum perveniat, aut calculi fractura ne quid incidat.* „ Men bragt eene „ kromme Steen-ſpatel tusſchen den „ Steen en het Schaambeen in, houdende den Steen te gelyk wel vast, „ dat hy niet terug week. Vervolgens „ nam AMMONIUS een yzeren priem „ van genoegzaame dikte, hebbende „ van voren eene ſpitſen, maar geen „ ſcherpen punt. Deeze punt wierd op „ den Steen geplaatst, en, tegens het „ agtereinde geſlaagen zynde, (met een „ hamer,) ſpleet het den Steen. Men „ behoort wel zorg te draagen, dat het „ yzertuig de Blaas niet bezeere, of

„ een ſtuk van den Steen eenig letzel
„ toebrenge."

Ammonius verkreeg hiervan, als de Uitvinder, den naam van *Lithotomus*, dat is, Steenſplyter; welk woord thans in een gansch anderen zin gebezigd wordt. De Metzelaars leeren ons, ondertusſchen, hoe gemakkelyk een gebakken Steen, vooral een weinig vogtig zynde, op de hand, door een enkelen ſlag met de truffel gekloofd wordt; het is zeer waarſchynelyk, dat men den Steen in de Blaas, nog door de pis doorweekt, en warm zynde, even gemakkelyk, op ammonius wyze, in verſcheidene ſtukken zal konnen ſplyten.

Het zoude althans der moeite waardig zyn, om te onderzoeken, *vooreerst*, met hoe veel kragts, en op welk eene wyze men een Steen buiten de Blaas, nog doornat, en op de warmte van 90 gr. op *Fahrenheit's* Therm. gehouden, zou konnen ſplyten? *Ten*

Ten tweeden, dat men de juiste grootheid bepaalde der Steenen, welke, met een goeden uitſlag, in Mans, van verſchillenden ouderdom, en ook in Vrouwen, geſneeden zyn geworden, en daar van het *maximum*, of de uiterſte maat aantoonde, op dat men de juiste grootte der Steentangen, Steenbreekers, en Steenſplyters zou konnen bepaalen, ten einde op een vasten voet de ongelukkige Lyders, en der Heelkonst, een byzonderen dienst te doen.

§. 8. Om eene proeve hiervan te geeven, heb ik eerst den omtrek der Steentangen geſlooten, dat is, zoo als die in de Blaas gebragt moeten worden, afzonderlyk gemeeten; daarnaa derzelver geheelen omtrek, wanneer zy Steenen van verſchillende grootte bevatteden. Vervolgens heb ik 'er ter zyde by aangetekend de wezenlyke grootte der ſne-

de in de Blaas, zoo als die vereischt zou worden, wanneer tang en Steen te gelyk 'er doorgehaald zouden moeten worden, zonder verwydering.

Eindelyk, uit de vergelyking van de byzondere ſny-werktuigen en manieren van de Heeren LE DRAN, LE CAT, en anderen, my gebleeken zynde, dat de grootſte Blaasſnede, daar men op rekenen mag, niet hooger geſteld kan worden, dan op 10 lynen, Paryſche maat, of 10$\frac{1}{2}$ Rhynl., de lyn op $\frac{1}{12}$, van een duim gerekend; heb ik die grootheid van het getal der lynen, tot de volkomene doorlaating nodig, afgetrokken, en 'er nevens gezet, om in een opſlag van het oog de waare grootheid der verwyderingen te doen zien, die voor yder geval vereischt wordt, en om teffens de waarſchynelykheid te konnen beoordeelen, van den uitſlag dier bewerkingen in het byzonder.

De Blaasſnede ſchynt met het ſnydend Gorgeret van HAWKINS niet grooter gebragt te konnen worden dan tot 8 lynen; terwyl die van FRÉRE COSME gaat tot 15; gelyk ook die van HOINT (*a*).

Men behoort evenwel hierby in aanmerking te neemen, dat, in een bejaard en maatig groot man, de geheele afſtand van den *Bulbus urethræ* af, tot ten einde de *Proſtata*, dat is, *o*, *f*, in de II. *Fig.* of *β*, *η*, in de III. *Fig.* van de III. Tafel myner *Dem. Anat. Path. Lib. II*, groot is $1\frac{3}{4}$ duimen, of 21 lyn, Par. maat; dat is, van den waterweg, zo verre die zonder *Bulbus* is, en de *Proſtata* te zaamen.

(*a*) Zie PERRET *l'Art du Coutelier*, Pl. 154. *Fig.* 1. tot 12 lynen, *Fig.* 6. tot 15 lynen.

	Steen-tangs omtrek.	Steen-tang, met een Steen, plat gevat.	Blaas-ſnede.	Verwy-dering.
Kleine Tang voor Kinderen.	$1\frac{1}{2}$ d.	hoog 1 d. dik $\frac{7}{12}$. breed $\frac{3}{4}$. } $2\frac{7}{12}$.	$1\frac{1}{4}$ d.	5 lynen.
Gemeene Tang voor Bejaarden.	$1\frac{3}{4}$.	*van Fig. III. der Plaat.* hoog $2\frac{1}{12}$. dik $1\frac{1}{12}$. breed $1\frac{1}{2}$. } $4\frac{1}{2}$.	$2\frac{1}{4}$.	17 lyn. of 1 duim 5 lynen.
Tang van LE DRAN, om den Steen niet te breeken op de grootſte verwydering in 't 7de gat. . . .	$4\frac{1}{2}$.	*Een Anderen.* hoog $2\frac{1}{2}$. dik $1\frac{4}{12}$. breed $1\frac{1}{2}$. } $5\frac{3}{4}$.	$2\frac{7}{8}$.	22 lynen. 1 duim 10 lynen.
Steen-breek-tang van LE CAT, de gemeene. .	$2\frac{3}{4}$.	met den zelfden. } $5\frac{3}{4}$.	$2\frac{7}{8}$.	22 lynen. 1 duim 10 lynen.
De groote van den zelfden.	$3\frac{1}{2}$.	*met den Steen van Fig. V.* hoog $2\frac{2}{12}$. dik $1\frac{11}{12}$. breed $1\frac{11}{12}$. } $7\frac{1}{2}$.	$3\frac{3}{4}$.	35 lynen, byna 3 duim.

Waar uit volgt:

I. Dat gemeene Steenen van 2 duim hoog, en 1 duim dik, uit de Blaas niet konnen gehaald worden, zonder

der eene aanmerkelyke verwydering van de wonde; welke, ſchielyk geſchiedende, noodzaakelyk ſcheuringen, en zwaare toevallen moet veroorzaaken.

II. Dat de Steen-breektangen, ook die van LE DRAN, in de Blaas niet konnen gebragt worden; of, ledig ingebragt zynde, met den Steen 'er niet konnen uitgehaald worden, zonder ſcheuringe van de geheele *Proſtata.*

III. Dat Steenen, van 3½ duimen hoog, en 2, of meer duimen, dik, als hebbende van zigzelven, gelyk die van de VI *Fig.*, een omtrek van 8 duimen, en dus eene Blaaswonde van 4 duimen nodig, volſtrekt door geene konst, met behoud des Lyders, in eens afgehaald konnen worden; en

waarſchynelyk ook nooit, met een goeden uitſlag, door de zydelingſche konstbewerking onder het Schaambeen door, afgehaald zyn, in Mannen.

Wat boven het Schaambeen zou konnen geſchieden, als men het met beleid deedt, bepaale ik te minder, om dat de ſtaat der Nieren eerst bekend zou moeten zyn.

IV. Dog, dat kleine Steenen, van 1 en 1½ duim, vry ligt in Bejaarden, zelfs in Kinderen van 3 tot 12 jaaren, afgehaald konnen worden, als hebbende ſlegts eene verwydering nodig van 5 lynen.

Nogthans ſchynt het my toe noodzaakelyk te zyn, dat men in Kinderen, van verſcheidene jaaren, van 3, 4, 5, 6,

6, enz., de waare lengte, *o*, *f*, *Fig.* II. Tab. III. Lib. II. *Dem. Anat. Path.*, dat is, van den *Bulbus* des Waterwegs af, ten einde van de *Proſtata* onderzoeke, en, welk eene verwydering de *Proſtata* zonder ſcheuringe toelaat? of die ſcheuring in het leeven gemakkelyker dan in een dooden voortloopt? en hoe verre op in de Blaas? eindelyk, of de inplantingen der Waterleiders konnen vry blyven?

§. 9. De gelukkige uitkomst der Steenſnyding hangt, behalven dat, nog af van den ſtaat der Nieren en Waterleiders; welker uitzetting en verettering niet evenredig zynde aan de grootte des Steens, gelyk wy in het *II. Hoofdd.* §. 4. en §. 7. uitdrukkelyk getoond hebben, door het Peil-yzer derhalven niet konnen gekend worden.

Dan, zoo dikwerf ik de pis met drup-

pen, met pyn, en moeijelyk heb zien afloopen, vooral wanneer die melkagtig wit was, heb ik de Nieren ſterk veranderd, en de Waterleiders merkelyk uitgezet, en ontaard gevonden.

Men behoorde derhalven, om van de gelukkige of ongelukkige uitkomst eener konstbewerking wel en wettig te oordeelen, niet ſlegts op de gedaante en grootte der afgehaalde Steenen te letten, maar vooral op de druppel-pis, of *Iſchuria*, en ook daarvan het *maximum* aan te tekenen.

§. 10. Dan, hier in is de konst voornaamelyk gebrekkig; dat men, door het onderzoeken met den Snyſtaf, als nog niet heeft konnen bepaalen de waare grootte des Steens, nog het getal derzelven. Zou dit niet afhangen van de te groote bogt en lengte van den Snyſtaf?

Zul-

Zullen 'er meer dan één Steen zyn, wanneer de Lyder eene ruime Blaas houdt, en veel teffens, schoon met pyn, watert?

Zal de Steen groot zyn, wanneer die alleen door het opwaarts beweegen des Snystafs gevoeld wordt; en klein, als men den Steen met het nederstooten des Snystafs voornaamelyk gewaar wordt?

Omtrent alle deeze netheden verkeeren wy nog in het duister; wel eer waren het meestal Landloopers, die den Steen afhaalden; zedert eene Eeuwe hebben 'er zig, in verscheiden Landen, Mannen van verstand, van kennis, en van eer, op toegelegd; geen wonder dan, dat men nog geene meerdere vorderingen gemaakt heeft; deeze schynen voor onze nakomelingschap geschikt; dog ik heb gegronde rede, om my met de hoope te vleyen, dat 'er, zelfs in ons

ons Land, verſcheiden bekwaame Lieden gevonden worden, die eerlang myne opgegeevene vraagen tot genoegen oplosſen zullen.

UITLEGGING

DER

PLAAT,

OVER

DE STEENGROEIJING IN DE BLAAS.

Eerste Afbeelding.

Deeze maalt een Steen, levensgrootte, af, hebbende eene eyvormige, dog platagtige, gedaante. A, B is de kern, die bruinagtig en zeer hard is; C, D, F, evenwydige kringen rondom den kern; B, F. A, G. B, E. straalswyze Lynen; toonende byna het zelfde zaamenstel als de *Spaat*, wanneer die den *Belemnites* vult, of om takjes van boomen gevormd is.

De Tweede Afbeelding

Vertoont een Steen uit een Menschenblaas, eerst regelmaatig, daarnaa ongeregeld aangegroeid. A, is de kern; B, C. de aanwas door

door dunne ſchilletjes; E, I, D, F, H. geregelde aanwas, dog van oneffene ſtoffe, in welke zig kleine zwartagtige holle ſtraaltjes, B, D. C, F. vertoonen, die naar het middenpunt gerigt zyn.

I, D, E, G, is een ongeregelde klomp, veel zanderiger, aangegroeid aan I, D, E, F, H, E, I, dergelyke klomp, dog kleiner.

Zeer waarſchynelyk heeft de Steen met den punt G, naar den mond van de Blaas gekeerd, gezeten, en H, F, naar den agterkant. Meest immers liggen de Steenen, die eyvormig zyn, met de punten D of F naar voren gekeerd: gelyk ik met zeer veele voorbeelden zou konnen aantoonen.

De Derde Afbeelding

Wyst een eyvormigen, en teffens eenvoudigen Blaasſteen aan, mede levensgrootte, uit roodagtig Zand, rondom den kern A, aangegroeid: nu en dan is 'er een kring, die vaster is, gelyk B, C, D, E. Van buiten is de Steen effen.

De beide Afbeeldingen, 4 en IV getekend,

Vertoonen een bruinkleurigen en getakten Steen, van eene zeer harde zelfſtandigheid. *Fig.* 4. verbeeldt den Steen van buiten; *Fig.* IV. van binnen doorgezaagd.

A, is de kern; B, C, een ongeregelde aanwas om den kern; F, G, H, D, een andere aanwas, nu veel puntiger geworden. Eindelyk ziet men den laatſten aanwas, K, I, L, M, N, uit zeer lange doorns beſtaande, omtrent als die door DENYS, *de Calculo.* Tab. IV. No. 6, is afgebeeld.

Vyfde Afbeelding.

Deeze is van een gedoornde Steen, (II. *Hoofdſt.* §. 3.) hebbende een kern A, bewasſen met eene ligtgraauwe ſtoffe, B, C, D, E, om welke zig eene bruine harde en getakte bast, F, G, H, I, K, L, gezet heeft. Deeze doorns zyn wederom omvangen van eene graauwe ſtoffe, die de tusſchenruimten tusſchen de punten heeft toegeſlibt, tot dat 'er eene genoegzaame effene Steen van geworden

is:

is: hebbende nogthans eenige bultigheid, gelyk in Q, R, S, T, U, W, te zien is.

De VII en VIII. *Fig.* van de VII. *Plaat* van ALBINUS, III. Boek, *Annot. Acad.* verbeelden een Steen van het zelfde ſoort, waar van de baſt, *Fig.* VIII, ſlegts is afgebrooken, pag. 59. Cap. 3. Indien deeze doorgezaagd wierd, zou men zeer waarſchynelyk zien, dat het een enkel getakte Steen was, en geene vereeniging van kleine Steentjes.

De 6. *en* VI. *Afbeeldingen*

Vertoonen den Steen van N. N. §. 4 en 5. van het II. *Hoofddeel* deezer *Aanmerkingen* beſchreeven, en de doorſnede van §. 5; alles volgens de waare grootte.

a Het pitje; *a*, *i*, *b*, *k*, een ligtgeele Steen, uit fyne evenwydige ſchellen beſtaande: om welken de getakte Steen, *h*, *l*, *c*, *m*, bruin en hard, heenen gegroeid is.

De tusſchenruimten van de doorns zyn met witagtige ſtoffe toegeſlibt, maakende eenen Steen, g, *n*, *c*, *o*, die vervolgens met dikker, dan weder dunner, ſchellen, zommige witagtig, andere geelagtig, min of meer donker,

aan-

aangewasſen is; toonende een gekleurde kring, ter dikte van *f*, *g*, *d*, *e*.

De hoogte van deezen Steen was als C, D; de dwarſche middellyn als A, B; de dikte *e*, *f*. De uitwendige oppervlakte was redelyk effen, dog wat zanderig; in G was een bruine plek.

De Zevende Afbeelding

Beeldt den Steen af, in de §. 5. van het III. Hoofdd. deezer *Aanmerkingen* beſchreeven, welke uit twee aaneengehegte Steenen ſcheen te beſtaan.

A, B, de geheele lengte; A, C, D, het bovenſte; E, F, G, B, het onderſte gedeelte, door C, D, E, F, als te zaamen geſoldeerd.

a, *b*, *c*, *d*, den langwerpigen pit; in *b* vernaauwd; in *k*, *g*, *f*, *h*, ziet men de ſtraalswyze aangroeijing: vervolgens eene rondloopende *f*, *g*, A, E, B, *h*, &c. nog een ſchel, F, G.

De Agtſte Afbeelding

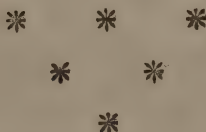
Vertoont den Steen, welke zig, door den waterweg, van zelf ontlastte; §. 2. van het

IV. Hoofdd., aan den voorkant; A, B, de lengte; D, C, de breedte; E, G, F, A, den knop, of vooreinde, welke door de Pypzweer doordrong.

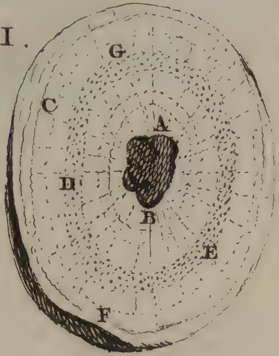
De Negende Afbeelding

Geeft de doorſnede van den Steen der VIII. Afb. te kennen; A, C, B, D, E, F, als in de VIII. *Fig.* T, R, S, U, de oorſprongelyke Steen, waarſchynlyk uit de Blaas in den waterweg gezakt; M, N, de pits holte: de pit zelf is door het zaagen verlooren geraakt.

R, P, O, O, G, D, de aanwas, welke de Steen van den kant der Blaas gekreegen heeft.

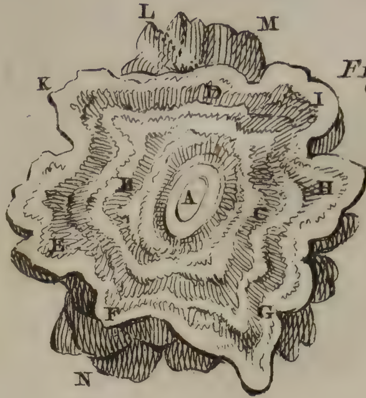
BRIEF

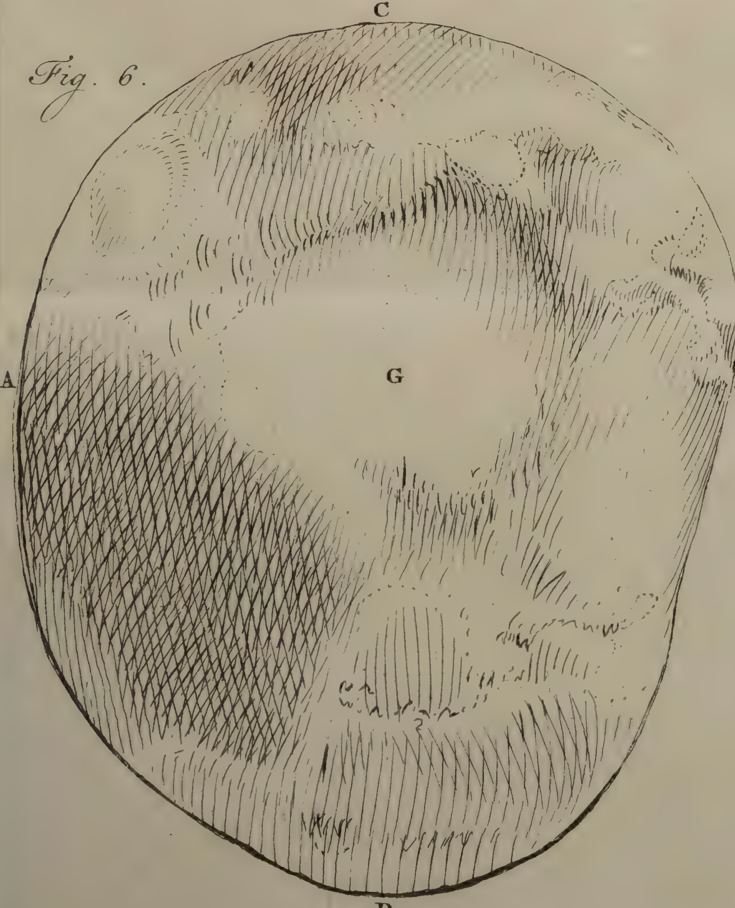

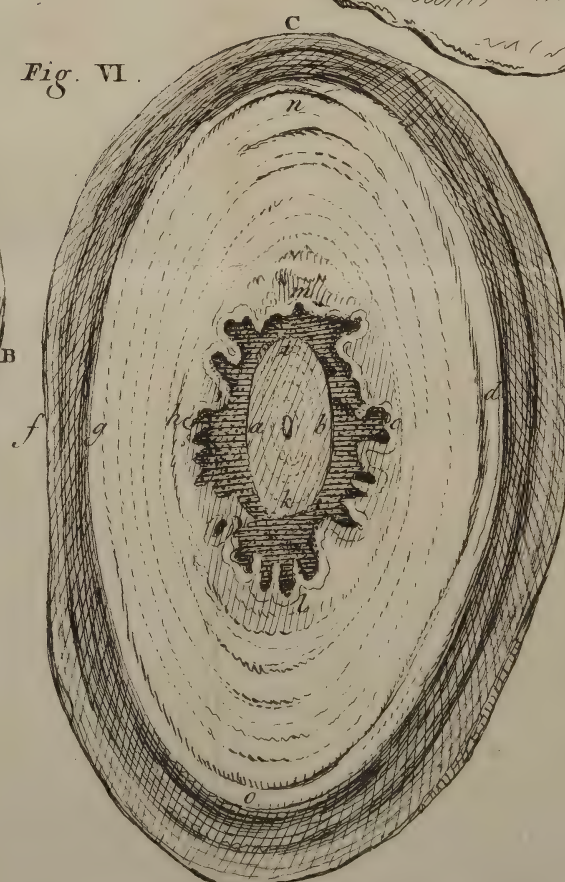

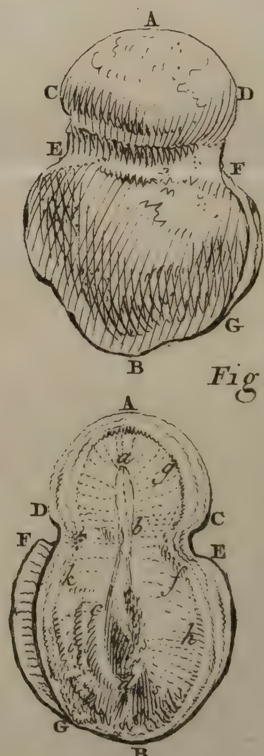

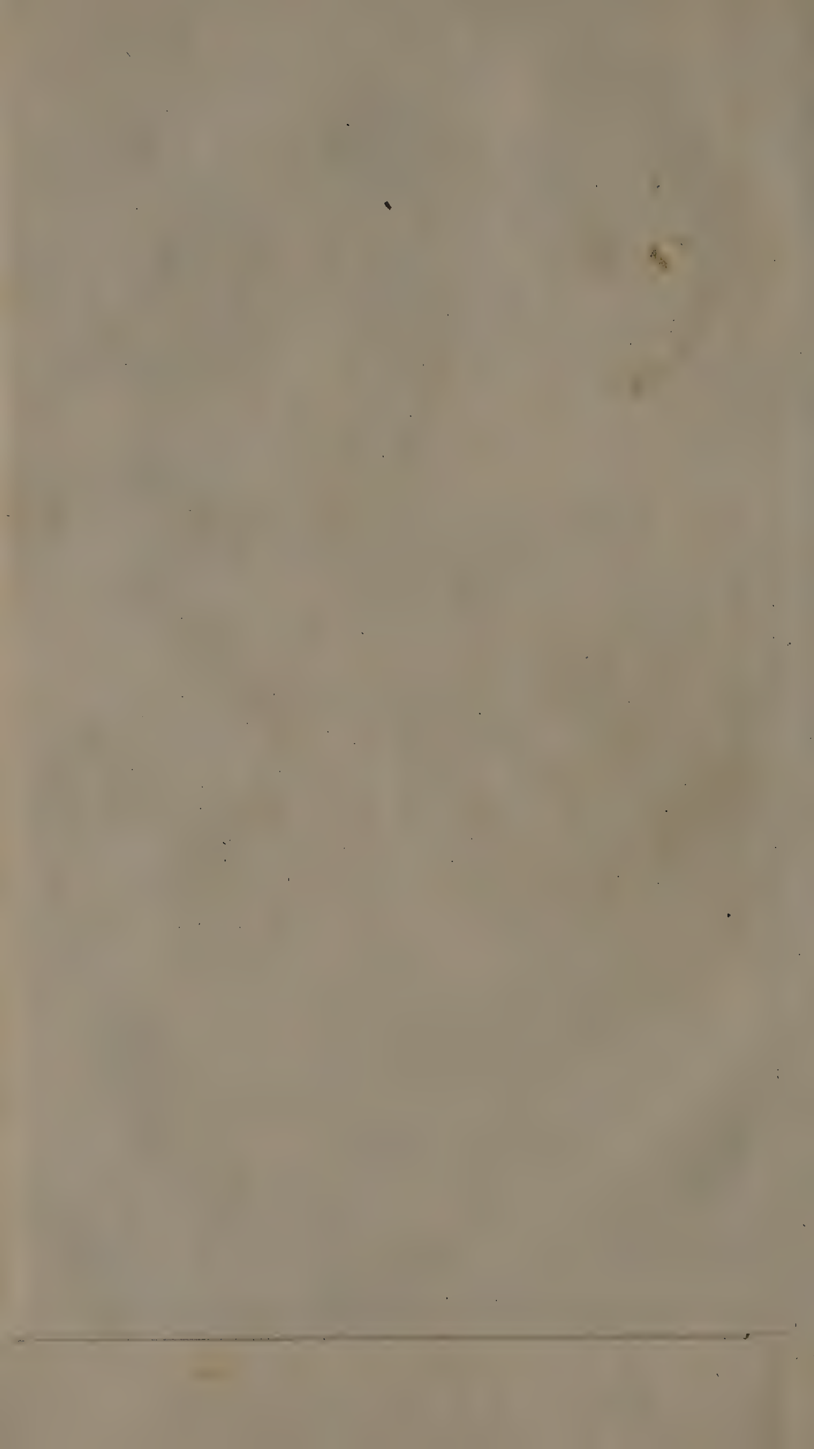

P. Camper, delin.

G. Bogerts, sculp. 1782.

BRIEF

VAN

PETRUS CAMPER,

OVER HET

STEENSNYDEN IN TWEE REIZEN.

OVERGENOMEN

UIT DE

HEDEND. VADERL. LETTEROEF.

VIde Deel, *Mengelw.* bl. 451, enz.

BRIEF

VAN

PETRUS CAMPER,

AAN DE HEEREN

MARTENS, VAN GESSCHER, ZWAGERMAN EN HUSSEM,

Zeer kundige, en zeer beroemde Heelmeesters te Amsterdam.

OVER

HET STEENSNYDEN IN TWEE REIZEN.

MYNE HEEREN!

Toen ik laatst, te Amsterdam zynde, UW Ed. mededeelde de wezenlyke verbetering in het Steensnyden, zedert eenigen tyd door den grooten Heelmeester LOUIS te Parys, met eenen verbaazenden uitslag, geoeffend, beloofde ik daaromtrent by de eerste gelegen-

heid,

heid, UW Ed. door eenen Brief breedvoeriger te zullen onderrigten.

Zie hier hoofdzaakelyk het geen de Heer LOUIS my, te Parys den 28 July deezes Jaars, mededeelde!

Naamelyk, dat zyne gewoone manier, om de mannen van den Steen te geneezen door eene Heelkonſtige bewerking, was die van HAWKINS, UEd. te wel bekend, dan dat ik nodig zoude hebben dezelve te beſchryven. Het is niet de inſnede, die, volgens zyn oordeel, de grootſte moejelykheid veroorzaakt aan de geneezing, maar wel het onmiddelyk afhaalen van den Steen, terſtont naa dat de ſnede in de Blaas gemaakt is. Om dat de Blaas, reets geweldig geprikkeld en aangedaan, allerſterkst wordt geteisterd zoo door het inbrengen van de tang, als door het vatten, en ſchielyk uithaalen, van den Steen.

De Blaas des Lyders ondergaat immers,

tot

tot het ſnyden toe, de allerhevigſte prikkelingen door de moejelykheid van het wateren voor eerst, en ten anderen door het inbrengen des ſnyſtafs, en meer andere werktuigen: waardoor de geduurige toetrekking der geprikkelde deelen zoo ſterk wordt, dat men op dit oogenblik niet dan met geweld in de Blaas kan koomen, om den Steen te vatten, en gevat zynde uit te haalen. Ook kan ik zeggen hier op zeer zwaare toevallen te hebben zien volgen, zoo onder het uithaalen van den Steen, als naderhand: offſchoon zeer kundige en ervaarene handen de konstbewerkingen uitvoerden.

De Heer LOUIS verzekerde my zedert eenigen tyd geene Lyders aan die, anderzints zoo gevaarlyke, konstbewerking verlooren te hebben, om dat hy den Steen niet langer aanſtonts uithaalde; maar op den dag, tot de heelkon-

ſtige geneezing beſtemd, alleenlyk op de wyze van HAWKINS, de uit- en inwendige ſnede tot in de Blaas deedt. Deeze verrigt zynde, dat hy als dan den Lyder, als reets genoeg hier door afgemat, te bedde bragt, die door de opening in de Blaas onderwylen, aanſtonds, dit groot voordeel ondervondt, van het water gemakkelyk, en zonder ſmert, te loozen, en derhalven van geene hevige prikkeling en perſing meer te gevoelen.

Offchoon de Heer LOUIS de wyze van HAWKINS volgt, keurt hy nogthans alle andere zydelingſche manieren, als die van RAU, CHESELDEN, LE DRAN, enz. even geſchikt, wanneer men aan dezelve gewoon is.

Des daags naa deeze bewerking, beſchouwt hy de wonde nauwkeurig, en merkt zorgvuldig op, welke pogingen de wyze natuur reets gedaan heeft, of werkelyk doet om den Steen voort te

ſtuu-

ſtuuwen? Hy wagt zomwylen tot den *Derden*, *Vierden*, zelfs tot den *Vyfden dag*, eer hy met eenig werktuig den Steen voorthaalt; 't welk als dan meesteal, zoo gemakkelyk, en met zoo weinig ſmert voor den Lyder, gelukt, dat het alle geloof te boven gaat.

Zyn 'er meer Steenen dan een? zoo gebruikt hy dezelfde voorzigtigheid, en wagt op de gunſtige gelegenheid om wel te ſlaagen.

De groote voordeelen van deeze vreemdſchynende handelwyze kwamen my zeer aanneemelyk voor, en ligt af te leiden uit de vergelyking met allerleye andere vreemde Lighaamen, welke door de kracht der goede Natuur, tot verbaazens toe, door middel van den etter, langzaam, en byna zonder ſmert, naar buiten gebragt worden. Hout, glas, kogels, en het afſcheiden van groote beenſtukken, enz. leveren daar

 van

van dagelyks de allerklaarfte blyken op. Ik begreep derhalven ligtelyk, dat de Steen, als een vreemd Lighaam zynde, zig mede, op dezelfde wyze, gemakkelyk eenen weg moest baanen. Ook was my niet onbekend, dat Steenen, naa de gewoone Konstbewerking agtergebleeven, op gelyke wyze van zelven waren uitgedreeven, bynaa zonder weeten des Lyders. Ik twyffelde daarom geenzints aan den goeden uitflag van deeze zeldzaame geneezingswyze.

De Heer LOUIS bevestigde wyders deeze nieuwfchynende manier met het gezag van PETER FRANCO, als die dezelve reets vóór ruim twee Eeuwen, met veel naadruk, aangepreezen hadde.

Het boek van FRANCO had ik toen geen tyd om te leezen, en, als ik Parys verlaaten hadde, geene gelegenheid om het magtig te worden; ik beloofde UL. het uittrekzel daar van naa myne

te

te huiskomſte, om dat ik dit zeldzaam en ſchoon Werk, als een geſchenk my door wylen den Hooggel. Heer Profr. ROËLL, in den Jaare 1758, gedaan, in myne boekerye bewaarde. Ik noeme het zeldzaam, om dat het niet gevonden wordt in de Groote *Bibliotheek* van de *Leidſche Hooge Schoole*, ook niet in die van *Franeker* en *Groningen*. Nog in de Verzamelingen der voornaamſte Heelmeesters door GESNER en UFFENBACH uitgegeeven. HALLER, evenwel, ſchynt de waarde van deezen Heelmeester wel gekend te hebben. *Bibl. Chir.* Tom. I. §. CXXIV. p. 211. Des niet tegenſtaande heeft hy met minder aandagt gelet op deeze zoo zeer pryzenswaardige manier.

Het opſchrift van P. FRANCO's boek, om weder te rug te keeren, is *Traité des Hernies*, enz. en *Traité tres ample des Hernies* gedrukt te *Lion* 1561,

in

in 8vo. In den Jaare 1556, is het, volgens HALLER's aantekening, onder eenen anderen tytel uitgegeeven. In dit ſtuk verhandelt hy zeer veele der voornaamſte Heelkonſtige geneezingswyzen, en is zeer breedvoerig over het Steenſnyden.

In het XXXII. Hoofddeel, ſpreekt hy over het afmatten der Lyders, wanneer 'er meer dan een Steen plaats heeft; zeggende zeer uitdrukkelyk, bladz. 128: „ *Zommigen hebben hunne Lyders zoo* „ *lang onder handen gehouden, tot dat* „ *zy ſtieryen, het zoude beter zyn, de* „ *Konstbewerking in twee reizen te doen*, „ gelyk ik in het vervolg toonen zal, „ dan den dood te verhaasten. —— „ Ondertusſchen zoo ontlast zig het „ water eenige dagen gemakkelyk, om „ dat de wond open is, offchoon 'er „ nog een Steen in de Blaas overge- „ bleeven zy. — Het is wel waar, dat

„ men

„ men den Steen, als hy zig in de ge-
„ ëtterde wonde vertoont, of in dezel-
„ ve rust, niet zonder ſmert uithaalen
„ kan, (bladz. 129.) Echter moet men
„ den Steen niet trachten uit te haa-
„ len, dan wanneer de Lyder zonder
„ koortſe is, en niets hem hindert;
„ want meestentyds vertoonen zy zig
„ van zelven in de wonde, het zy 'er
„ een of meerder zyn. En als dan is
„ het zeer ligt te doen om ze uit de
„ wonde zelve te haalen. Dog zoo
„ zy van zelven niet nederzakken, of
„ zig aanbieden, moet men de manie-
„ ren, door my te voren aangeweezen,
„ in het werk ſtellen, enz."

Vervolgens bladz. 133. „ *Als de*
„ *Steen groot*, *of getakt is*, kan de Ly-
„ der onder de handen dood blyven,
„ zoo door de pyn, als bloedſtorting.
„ —— Ik vinde het als dan *beter*, ge-
„ lyk ik dikwerf gedaan hebbe, *de be-*

„ *wer-*

„ *werkinge in twee reizen te doen*; enz."

FRANCO beſchryft die wyze van doen in het volgende Hoofddeel, bladz. 134. *Chap.* 33; leerende, „ dat
„ men eerst de inſnede zal doen vol-
„ gens de algemeene wyze, en, gedaan
„ zynde, een ſteekwiek in de wonde
„ zal brengen —— en vervolgens gee-
„ ne moeite zal doen, om den Steen
„ af te haalen, zoo die bygeval zig niet
„ van zelve aanbiedt. —— Anders zal
„ men den Lyder verbinden, en naa
„ eenige dagen, wanneer men wel be-
„ wust is, dat de Lyder geene koortſe
„ heeft, en in goeden ſtaat is, zal men
„ den Steen afhaalen, als die zig in
„ de wonde aanbiedt, gelyk meesten-
„ tyds gebeurt, en ik zeer dikwerf ge-
„ zien hebbe. —— Dog zoo die zig
„ als dan niet aanbiedt, zal men den
„ Steen met de Vingers door den en-
„ deldarm nederwaarts werken, enz."

Hy

Hy noemt deeze zyne manier (bl. 138.) *zeer zonderling*, en *door geenen Heelmeester voorgesteld*, en laat 'er op volgen, „ *Het luidt* in de daad *vreemd*, „ *zynen Lyder dus gerust te laaten liggen*, *geduurende 5 of 6 dagen, min of* „ *meer, naa dat men de snede gedaan* „ *heeft*. Echter is dit zeker, dat Lie- „ den van gezond oordeel, wanneer zy „ de redenen overwoogen hadden, 'er „ ten uiterften over voldaan geweest „ zyn, en waarlyk ook behoorden te „ zyn. Wyders bevestigt hy dit doen „ met proeven op Lieden, die meer „ dan één Steen gehad hadden, welker „ tweede en volgende Steenen by het „ eerfte, en de volgende verbanden, „ van zelven uitgekoomen waren. — „ (bladz. 139.) Naa dit alles opge- „ merkt te hebben, zegt hy, heb ik „ altoos deeze manier gevolgd, en nim- „ mer den Steen aanftonts naa de ge-

„ daa-

„ daane ſnede afgehaald, als hy zig van
„ zelven niet aanbood, maar gewagt,
„ gelyk ik boven gemeld hebbe."

Zie daar het geene P. FRANCO met zoo veel oordeel als nauwkeurigheid hier omtrent der Naakoomelingſchap heeft naagelaaten; en de manier van den Heer LOUIS door een uitmuntend gezag bevestigd! Zy verſchilt echter hier in een weinig van FRANCO's manier, dat Zyn Ed. de wonde niet opvult, maar aan de Pis den vryen loop laat, op dat hier door de Lyder niet te vergeefsch gepynigd worde.

Zy zal by UL. waarſchynelyk te grooter ingang vinden, wanneer ik hier byvoege, dat HILDANUS, in zyn uitmuntend Werk over het Steenſnyden, Cap. XVI. pag. 730. *et ſeq.* deeze manier ten uiterſten pryst, en aanbeveelt, 't welk ook MANGET ſchynt bewoogen te hebben, om het woordelyk in zy-

zyne *Bibl. Chir.* p. 274. Tom. I, over te neemen.

Voeg hierby, dat FR. COLOT mede zomwylen de Steenſnyding in twee reizen oeffende. Zie daar over, zyn *Traité de l'Oper. de la Taille; Ouvrage posthume. Paris* 1727. bladz. 182. *de l'Operation faite en deux tems.* Hy zegt, *dat die manier*, in den Jaare 1684, *veel gerugt maakte aan het Hof, en dat de Koning deeze uityinding prees.* COLOT ſchynt toen aan FRANCO niet gedagt te hebben. Echter is aan te merken, dat hy dit alleenlyk in de zulken deedt, die te zwak waren, en niet al te groote ſmert leden van den Steen; anders immers wil hy, pag. 183, 184, dat men den Steen terſtond naa de Inſnyding zal afhaalen. Ingevalle van te groote zwakheid wil HEISTER, mede, (Chir. P. II. Sect. V. Cap. 141. §. 13. pag. 921. Edit. 1739,) dat men COLOT's manier

zal volgen, of, wanneer 'er meer dan een Steen in de Blaas is, dat men de andere eenige dagen naa de ſnede zal afhaalen, gelyk SAVIARD, *Obſ. de Chir.* Ao. 1702, p. 206, ook ſchynt gedaan te hebben. Deeze gevallen, hoe verſchillende ook van het algemeene Leerſtuk van FRANCO en van LOUIS, bevestigen, nogthans, de mogelykheid, en de goede uitkomſte van deeze manier.

Het groote oogmerk van Heere LOUIS, om door de ſnede den Lyder van zyne hevigſte pynen te verligten, wordt van gelyken, door zeer veele groote mannen in de Geneeskonst, bevestigd; offſchoon zy dit voornaamelyk aanpreezen, wanneer de Steen te groot was, om uitgehaald te konnen worden. De Baron VAN SWIETEN in zyne Uitlegging op de §. 1437, van BOERHAVE, p. 365. E. over te groote Steenen om af te haalen ſpreekende, zegt, dat in zulk een

een geval niets overblyft dan eene opening in het *perinæum* te maaken, om uittogt te geeven aan de pis, met deeze byvoeging *leniuntur ſic mala, licet non tollantur, redditurque vita tolerabilior.* VAN SWIETEN zegt wyders, ib. p. 366, dat DOUGLAS dit met een goeden uitſlag gedaan heeſt, en dat de Beroemde Franſche Heelmeester COLLET dit mede onderſtaan hadde. Dog ik heb rede te gelooven, dat het FR. COLOT of COLLOT moet geweest zyn, om dat dezelfde waarneeming, door VAN SWIETEN waarſchynelyk op het gezag van DOUGLAS aangehaald, gevonden wordt in de waarneemingen van COLOT. ib. pag. 188.

Onderwylen blykt het uit AVICENNA, dat het openen van de *Urethra*, in geval van pyn in het Wateren door een Steen veroorzaakt, reets voor eenige eeuwen in gebruik geweest is. Dee-

ze zyn zyne eigene woorden. F, en 19. *Tract. I. Cap.* 6. p. 673. in zeer ſlegt Latyn overgebragt. *Et quando urinæ fit difficultas, et retinetur cauſa lapidis veſicæ, et non est ſemita ad ſcindendum propter aliquid quod probibet, aut propter timorem. Tunc de hominibus est aliquis, qui — in eo quod est inter anum et testiculos, ſciſſuram efficit parvam; et ponit in ea cannulam, ut egrediatur ex ea urina, et removeatur mors, quamvis vita ſit non tranquilla.* Dat is, „ wanneer 'er groo- „ te ſmert in het wateren is, of de pis „ wegens een Steen in de Blaas weer- „ houden wordt, en 'er geene moge- „ lykheid is om den Steen te ſnyden, „ het zy eenige omſtandigheid of de „ vreeze des Lyders dit belet, zoo zal „ een kundig man — eene kleine ope- „ ning ſnyden tusſchen den aars en „ den balſak, en daar in eene pyp „ ſteeken, om het water te ontlasten,

„ ten

„ ten einde de dood verſchooven worde, „ offſchoon de Lyder hier door geene „ volkomene ruste vindt." Hoe groot onderwylen de voordeelen van FRANCO's manier, door LOUIS weder te voorſchyn gebragt, en met vrugt geoefſend ook zyn mogen, zoude men echter in *Amſterdam* verplicht zyn, en den Lyder en de Geneesheeren, vooral die amptshalven by de konstbewerking tegenwoordig zyn moeten, eerst wel in te prenten, *wat men voorneemens was te doen*, *en met welk een oogmerk*, eer men dezelve onderſtond te volgen. Yder een immers, voor al de hedendaagſche Steenſnyders, zyn 'er op uit, om den Steen in den minſten tyd af te haalen. De Beroemde LE CAT pleeg hier in de allergaauwſte te zyn, en UE. weeten zoo wel als ik, hoe zorgvuldig men te *Amſterdam* gewoon is op het Horologie te zien, om de juiste

minuuten aan te tekenen, die besteed zyn tot deeze konstbewerking!

De Manier van P. FRANCO, door LOUIS weder op nieuw geoeffend, beoogt meer het waare geluk des Lyders, dan den roem des Heelmeesters omtrent zyne gaauwhandigheid. Zy schynt my even daarom toe in alles de voorkeur te verdienen, en waardig te zyn, dat ik dezelve UL. als wel eer myne Toehoorders, en als de voornaamste Heelmeesters van *Amsterdam*, aanpryze. Moest ik my ooit in de noodzaakelykheid bevinden, om deeze Konstbewerkinge zelf te doen, ik volgde voorzeker de uitmuntende voorbeelden van FRANCO, en van mynen waarden Vriend LOUIS, omdat zy, en op ondervinding, en op de Natuur zelve, gegrond zyn. Gezag alleen komt niet te passe, wanneer men het heil zynes Medemenschs bedoelt; ik beooge daarom

om alleen het geluk der Maatſchappye; en, offchoon ik onder geene onmiddelyke verplichting ligge om anderen te onderwyzen, zoo beminne ik de Heelkonst te zeer, dan dat ik zoude ophouden myne gedagten over dezelve anderen mede te deelen. Ook vordert dit myne verplichting als mensch, en als Lid der zaamenleeving.

Het was te wenſchen, dat der Edele Achtbaare Regeeringe van *Amſterdam* voorgedraagen wierde, het gevaar van zommige *Keuren* omtrent het Steenſnyden (*a*), ſchoon met de allerbeste, en in

(*a*) Vooral het 3. Art. van de Inſtructie voor die geenen, die binnen Amſterdam zullen koomen te doen eenige Operatie, of Steenſnyding, Ao. 1700. te vinden bladz. 89. van *de Privilegien*, *Willekeuren en Ordonnantien*, betreffende het COLLEG. CHIRURGICUM Amſtelædamenſe. Ao. 1736 in 4to gedrukt, luidende als volgt: *Zullende voorz. Dr. in de Medicyne*, *en twee Overluyden van het Chirurgyns Gilde*, *alvorens de incisie geſchied*, *ook hebben te voelen*, *nevens den Operateur*

in der tyd prysſelykſte, inzigten gemaakt. Hoe ſmertelyk valt het niet den Lyder, wanneer zoo veele, en dikwyls onkundige, den Snyſtaf in de tedere, en reets te veel gefolterde, Blaas nederdrukken en beweegen?

Die tyd zal eens koomen; UL. yver, en het vertrouwen op UWE. kundigheden zullen dit uitwerken, en Gylieden zult zelfs naa Uwen Dood hier door, den ongelukkigen Lyderen aan den Steen, hun ſmert verligten.

Klein Lankum,
den 13 *September* 1777.

PETRUS CAMPER.

teur of Steenſnyder, *of 'er een Steen is of niet, zoo 't zelve mogt werden by hen nodig geoordeelt. By deeze Drie is* den 15 April 1728. (ib. bladz. 91.) nog *gevoegd de Profesſor.* Zoo dat *vier* het recht hebben om den Ongelukkigen Lyder te pynigen.

VER-

VERHANDELING

OVER HET

STEENSNYDEN

VAN DEN HEERE

M A R E T,

Heelmeester.

VERHANDELING

OVER

DE VOORDEELEN, DIE UIT DE VERSCHUIVINGE DER UITHAALING VAN DEN STEEN IN DE HEELKONSTIGE BEWERKING VAN HET STEENSNYDEN TE WAGTEN ZYN.

DOOR DEN HEERE

M A R E T,

Heelmeester.

Uit het Fransch overgezet, zo als dezelve gevonden wordt in het I. Deel der *Memoires de l'Academie des Sçiences*, *&c.* te Dyon, volgens de uitgave in den Jaare 1769. De Verhandeling zelve was in die Academie voorgeleezen: den 8. Jan. 1762.

NB. Tot gemak der Leezers, vindt men de bladzyden der oorſpronglyke Verhandeling, ter zyde, op den kant aangetekend.

De konst van Steenſnyden ſchynt my toe naast gekomen aan de volmaaktheid, voor welke zy vatbaar is; ik onderwind my derhalven geenzints p. 95.

om

om nieuwe denkbeelden aan de hand te geeven, wegens de wyze om die moeijelyke konstbewerking uit te voeren; maar alleenlyk om die aanmerkingen mede te deelen, welke de ondervinding my, in den loop van eene meer dan twintigjaarige beoeffening, geleerd heeft.

Naa alle de manieren, welke door de Fransche, en Heelmeesters van andere Gewesten, van tyd tot tyd, zyn uitgedagt, beproefd, en gebruik gemaakt te hebben van alle de Werktuigen, die my toescheenen het Steensnyden zoo wel allerzekerst als allergemaklykst te maa-
p. 96. ken (*a*), heb ik my bepaald tot de manier

(*a*) Ik heb by vervolg geoeffend het groote toestel, de zydelinge manier van Broeder JACQUES, door RAU, CHESELDEN, en MORAND voltooid; ik heb gebruik gemaakt van de Steensnymessen van CHESELDEN, van het groote Halfrond-mes van LE DRAN, van den goot van den Heere ANDOUILLET, van het verborgen Steen-snymes van Broeder COSME, en van het

nier van den Heere LE CAT. De goede uitslag, de heilzaame raadgeevingen van dien beroemden Heelmeester, en de keurigheid zyner Werktuigen, overtuigden my wel haast dat de konst van Steensnyden tot haare grootste volkomenheid gebragt was.

Dan, verscheidene maalen deeden zig Lyders op, welkers Steen ik onmiddelyk naa de snede niet hebbende konnen afhaalen, nogthans, naa verloop van eenige dagen, zeer gemaklyk te voorschyn bragt. Terwyl ik de rede van deeze voorvallen op allerleie wyzen trachtte te ontdekken, zag ik zeer duidelyk, dat 'er zig omstandigheden opdoen konden, in welke men zeer onvoorzigtig handelen zou, indien men den Steen afhaalen wilde op den zelfden tyd, dat is onmid-

het Blaas- en Waterwegs-mes van den Heere LE CAT.

MARET.

middelyk naa dat men de ſnede in de Blaas gemaakt hadde.

PETER FRANCO, zeer beroemd Steenſnyder van de zestiende Eeuwe (*a*), ſtelde het Steenſnyden in twee reizen, of op twee verſchillende tyden, voor. Dat is, hy vergenoegde zig met de opening of inſnede van de Blaas, den eerſten dag te doen; vervolgens wagtte hy, tot dat de etterwording der wonde volkomen was, om de afhaaling des Steens te begunſtigen.

ALBUCASIS en CYPRIAAN (*b*) hadden

(*a*) *Biblioth. Chirurgicale de* MANGET; naamelyk Tom. I. p. 274, van de Latynſche druk.

(*b*) *Hist. de la Medecine*, *par* FREIND. De Heer MARET ſchynt te ſtellen, dat FRANCO het voorbeeld van ALBUCASIS en CYPRIAAN gevolgd zou hebben. Het is zeker, dat FREIND, in zyne *Hist. Med.* ſpreekt van ALBUCASIS, die, volgens p. 497, zal geleefd hebben in den Jaare 1085; en ook van CYPRIAAN, die, volgens de aantekeningen van den Heere VRIEMOET, Athen. Friſiac. Lib. II. p. 702. Ao. 1693,

den omtrent het zelfde denkbeeld, zoo dat FRANCO waarſchynlyk zig op hun voor-

1693, te Francker, als Hoogleeraar, plechtig ingehuldigd zynde, in den Jaare 1695 wederom vertrok; waarſchynelyk naar Engeland, en wel naar Londen, om daar het Steenſnyden te oeffenen. FREIND ſchreef zyne *Hist. Med.* 1725. Ter gelegenheid nu, als hy meldde, dat ALBUCASIS, wanneer 'er te groote bloeding op de inſnede volgde, het afhaalen van den Steen tot eenige dagen daar naa, als de wond tot etter gekomen was, uitſtelde; bevestigt hy deeze voorzigtigheid van den Arabiſchen Heelmeester met het voorbeeld van FRANCO, 'er by voegende: *idemque hic in Viris à* CYPRIANO *factitatum est*, „ dat even „ het zelfde te Londen in mannen, door CYPRIAAN, „ gedaan was", ib. p. 523. De Heer MARET heeft FREIND hier omtrent voorzeker oppervlakkig geleezen. CYPRIAAN immers, die in het laatst der zeventiende, of in het begin der agttiende, Eeuw leefde, konde geen voorbeeld verſchaffen aan FRANCO, die meer dan eene Eeuwe voor hem deeze konst oeffende. De beſchryving van FREIND kan evenwel ook onze Heelmeesters van nut zyn.

ALBUCASIS, over het Steenſnyden in Vrouwen handelende, zegt hy, gebiedt, wanneer 'er onder de konstbewerking, eene ſlagader gekwetst wordt, en een

voorbeeld, ten voordeele van den Steen in twee reizen af te haalen, bepaald
p. 97. zal hebben. Ook is het niet onmogelyk, dat de ondervinding hem, even als my, de oogen geopend heeft, omtrent de

een bloedvliet moejelykheid verſchaft, om op te houden, den Steen te laaten zitten, en de wonde gade te ſlaan; doch vervolgens, als de wond wel ettert, dat men dan de bewerking zal hervatten, en den Steen afhaalen. „ FRANCO pleeg op dezelfde wyze „ eerst de ſnede te maaken, en den volgenden, of „ eenigen anderen daar naar volgenden dag, 'er den „ Steen uit te haalen. Het zelfde is ook hier (te Lon- „ den) door CYPRIAAN gedaan".

Wanneer men de manier van ALBUCASIS, om mannen van den Steen te ſnyden, met die van FRANCO vergelykt, zal men haast zien, dat ALBUCASIS den Steen onmiddelyk wil afgehaald hebben, en ſtukbreeken, wanneer hy te groot is. In de Steenſnyding by de Vrouwen alleen wil hy den Steen, by vervolg, afgehaald hebben, en wel alleen, wanneer 'er eene te groote bloeding plaats heeft. Men kan het gevoelen van ALBUCASIS, onmiddelyk agter de *Verhandeling* van MARET, door my vertaald, hier over raadpleegen.

P. C.

de noodzaakelykheid, om het afhaalen des Steens uit te ſtellen. Hoe het ook zy, men ſchynt, tot heden toe, dit zaakelyk ſtuk uit het oog verlooren te hebben. Het is wel waar, dat eenige hedendaagſche Heelmeesters, even als COLLOT, genooddwongen door onverwagte toevallen, de manier van FRANCO hebben gevolgd; maar niemand heeft 'er eenen ſtelregel van gemaakt, niemand heeft het juiste geval bepaaldelyk opgegeeven, waarin het van gewigt zou zyn om 'er gebruik van te maaken. Ik ben overtuigd, dat allen die zig in deeze konstbewerking van LE CAT's werktuigen bedienen, zig zeldzaam in de noodzaaklykheid zullen bevinden, om de afhaaling van den Steen te moeten uitſtellen. Ook ben ik, zedert zy door my gebezigd zyn geworden, oneindig minder verplicht geweest om dien weg in te ſlaan. Dog, op welk eene manier

men ook den Steen tragte uit te brengen, zal het, over het algemeen, voorzigtigst zyn, het in twee reizen te verrigten: om dat 'er zig een groot aantal omſtandigheden opdoen, die den Heelmeester verplichten het afhaalen van den Steen tot eene gunſtiger gelegenheid uit te ſtellen; gelyk ik voorgenoomen hebbe thans aan te toonen.

Wel is waar, dat niets aangenaamer is voor een Heelmeester, dan, zoodra de ſnede in de Blaas gemaakt is, den Steen te konnen vatten, dien af te haalen, en aanſtonds in handen van den ongelukkigen Lyder te leveren. Dog, zoodra de lust, om zig, door een zoo ſchoon blinkenden uitſlag, beroemd te maaken, hem blootſtelt aan het doen van onbehoorlyke handgreepen; en het leven van dien men geneezen wil, hierdoor in de waagſchaal geſteld wordt; zoodra 'er daarentegen niets te vreezen

is van het beſluit om de afhaaling des Steens tot een anderen dag uit te ſtel- p. 98. len, zal 'er geen Heelmeester gevonden worden, die zich niet verplicht zal rekenen, om de zekerheid van die hagchelyke konstbewerking te ſtellen boven het ſtreelend genoegen, van haar gezwind uit te voeren.

De allerſterkſte Lyder is immers, meestal, geheel uitgemergeld door de pyn, wanneer hy zig bepaalt om die ſmertelyke geneezingswyze te ondergaan; zyne Blaas, geduurig geprikkeld door den Steen, en door de ſcherpte van zyn water, is genoegzaam altoos in eenen ſtaat, die weinig verſchilt van ontſteeking. Een verſchrikkelyk toeſtel gaat, daarenboven, voor eene allerpynelykſte ſnede, en deeze baant ſlegts den weg voor verſcheidene werktuigen, die tot binnen in de Blaas zelve doordringen moeten. De natuurlyke toetrekking van

dit ingewand, vermeerderd door de gevoeligheid van den Lyder, doet 'er de holte dikwerf zoo van inkrimpen, dat de Blaas den Steen geheel omvat, en ſterk inſluit. Het geſchreeuw van den Lyder drukt, door de geweldige inademing, het dun gedarmte tegen de Blaas, en vermindert hier door haare ruimte te meerder, om dat haar bodem als dan digter tot haaren hals geperst wordt. Wil de Heelmeester, in dat geval, opzettelyk volharden, in zyn voorneemen, om den Steen uit te haalen, zoo zullen de lepels der tang noodzaakelyk ſtooten tegens de wanden van de Blaas, en 'er verſcheidene kneuzingen in te wege brengen. Eene merkelyke ontſteeking zal hier van het gevolg zyn, en die ontſteeking, zig meer en meer over een gedeelte des Onderbuiks verſpreidende, zal den Lyder aan het grootſte
p. 99. gevaar blootſtellen. De prikkeling daar-

en-

enboven, welke de opening der lepels van de tang maakt op de lippen der wonde, en op den hals van de Blaas, zal dikwerf eene hindernis toebrengen aan de uithaaling des Steens, door de ſtuiptrekkende toeſluiting der geprikkelde ſpiervezelen.

Van dat oogenblik af aan, zal zelfs de kleinſte Steen, ſchoon geheel los liggende, niet afgehaald konnen worden dan door vermeerderde krachten, en door poogingen, die altoos voor den ongelukkigen Lyder gevaarlyk zyn zullen.

Het is, derhalven, buiten allen twyffel, dat men dikwerf de allerhagchelykſte gevolgen te vreezen hebbe, wanneer men opzettelyk voorneemt het Steenſnyden altoos in eene reize uit te voeren, daar de bewerking in twee reizen ten allen tyde kan geſchieden, zonder den Lyder aan het geringſte gevaar bloot te

ſtel-

ſtellen. Wat ſlegte gevolgen immers kan het hebben, wanneer de Heelmeester, uit vreeze van te veel geweld te zullen doen op de Blaas, de uithaaling des Steens uitſtelt tot een anderen dag? De ſnede is en blyft eene eenvoudige wond, welker ontſteeking zig niet verder dan haare lippen uitſtrekt. Eene zagte etterwording vestigt zig welhaast in dezelve; de Blaas, eenen uitweg vindende, grooter dan den Waterweg, ontlast zig, by aanhoudenheid, daardoor, van haar water; de jammerlyke ſmerten, door de aanpers, en geduurige neiging, tot wateren veroorzaakt, verdwynen oogenblikkelyk, en de krachten zelve herſtellen zig. De Steen, wanneer die niet van eene zeer aanmerkelyke grootte is, biedt zigzelven in de wond aan, en het kost geen meerdere moeite, dan zynen uitgang met den

vin-

vinger, of met een kleinen lepel (*a*) een weinig te helpen. Evenwel zal men p. 100. niet altoos zulke voordeelige gevallen ontmoeten. Zomtyds immers, vond ik my in de volſtrekte noodzaaklykheid om myne toevlugt tot de tang te moeten neemen; het gemak, welk men alsdan vindt om haar in te brengen, toont overtuigend, hoe wysſelyk men gehandeld hebbe van onbeſchroomd in den tyd der etterwording den Steen af te haalen; want alles brengt dan iets toe om de voortbrenging van den Steen te begunſtigen.

De zieke is, ondertusſchen, zonder koorts, zyn Buik is ſlank, de kneuzingen zyn verſmolten, of in etter overgegaan; de wond geeft een zuiveren witten etter, die zonder reuk is; de vermindering van een gedeelte der vaten

(*a*) Den lepel van CELSUS, naar myne gisſing.
P. C.

ten van de lippen der wond, maakt haare gaaping veel aanmerkelyker; de verſlapping, welke altoos op de ontlasting der bloedvaten volgt, maakt het inbrengen van den vinger in de Blaas gemakkelyk; ook kan men als dan van de waare grootte des Steens oordeelen. De werktuigen glyden vryelyk in de holte van de Blaas, en konnen 'er met gemak in bewoogen worden.

De Blaas, daarenboven, biedt geenen tegenſtand door haare toetrekkingen, op het oogenblik als de Heelmeester den Steen wil vatten; zy is aan geene kneuzingen blootgeſteld, die anderzints door het inbrengen der werktuigen gemaakt zouden hebben konnen worden.

De Lyder wordt door geene afgrysſelyke toebereidzelen verſchrikt, de Heelmeester wapent zig niet met het ysſelyk ſnytuig, welk zoo veel indruk maakt op den geest van alle menſchen.

De konstbewerking, in zigzelve veel minder pynelyk, en gemakkelyker, wordt op eene ſtille wyze ten einde gebragt, en zonder eenig geweld, zoo dat de p. 101. Lyder niet blootgeſteld wordt aan byna onvermydelyke ontſteekingen, als wanneer men de geheele bewerking op denzelfden tyd wil afdoen, vooral wanneer zy lang aanhoudt.

Het is dan beweezen, dat men niets te vreezen hebbe wegens het vertraagen der afhaaling van den Steen; ja zelfs, dat het uitſtellen daar van groote voordeelen heeft; wy hebben, van gelyken, zeer bondig aangetoond, dat men, door de geheele konstbewerking in ééns geheel te willen volvoeren, haar doodelyk maaken kan. Het zal, derhalven, veel voorzigtiger zyn, den Steen te ſnyden in twee reizen!

De veelvuldige voorbeelden van een goeden uitſlag, welke de Steen-ſnyders

gehad hebben, door de bewerking op één tyd, of in eene reize uit te voeren, moeten, wel is waar, hem aanmoedigen om niet alle de mogelyke gevallen aan de manier van P. FRANCO te toetzen; dan, daar het uitſtel, welk hy zo zeer aanpryst, niet anders dan eene raadgeevinge is voor de meest voorvallende omſtandigheden, wordt dezelve van noodzaakelykheid in zeer veele anderen.

Is het, in de daad, wel zeldzaam, dat men de *Proſtata*, of voorſtanders opgezet, en door een verhard knoestgezwel aangedaan ontmoet, of door verharde wondtekens, dat men oude Pypzweeren in het *Perinaeum*, of Bilnaad, vindt, Steenen die ingeſlooten zyn, of Blaazen, die onregelmaatig geſteld zyn, of even als Calabasſen gevormd, of verhard zyn? Leert de ondervinding ons niet, dat de binnenſte ſnede lang niet altoos even-

evenredig is aan de grootheid van den Steen? Dat eene verzweering in den Bilnaad zomtyds plaats heeft, eer men de konstbewerking doet, dat de bloedstortingen niet altoos vermyd konnen worden; of wel, dat de Lyders, door de geduurige pynen geheel uitgeput, door koortzen afgemat, en zoo aandoe- p. 102.
nelyk konnen geworden zyn, van door overmaat van smerte in flaauwte te vallen? Om kort te zyn, wie is zoo onkundig, van niet te weeten, dat het aantal Steenen dikwerf zeer groot is? Alle deeze voorvallen zyn onderwylen zoo veele stelregelen tegens de schielyke afhaaling van den Steen. Want, in het eerste geval, heeft men niets te hoopen van de weekwording der deelen, als welke de etterwording alleen te wege kan brengen; in het tweede, moet men de krachten des Lyders geenzins uit het oog-verliezen; zy zouden immers welhaast

haast in flaauwte vallen, wanneer men niet ſpoedig beſloot om het uithaalen des Steens te ſtaaken, en de konstbewerking in twee reizen te verrigten.

De Klieren, die men de Voorſtanders noemt, omringen, geheel en al, den hals van de Blaas, zoo dat de vereeniging van haare vezelen, met de voorſtanders, of *Proſtatæ*, een krans of wrong maakt, die eene nauwte van weinig uitgeſtrektheid vormt; uit welke geſteldheid volgt, dat men, om het inbrengen der werktuigen in de Blaas, en vooral om den uitgang van de tang, ligt te maaken, wanneer, die den Steen gevat heeft, dien wrong, of door rekking, of door eene nieuwe openſnyding verwyderen moet. De *Proſtatæ* konnen, even gelyk andere klieren, zwellen, verharden, zelfs knoestig, (*ſcirroſæ*) worden, in welk geval, de inſnyding, zoo wel als de verwyde-

ring,

ring, zeer moejelyk, niet alleen, maar dikwerf ondoenelyk, vallen zal; wat blyft 'er dan over? Zal men het geweld vermeerderen, evenredig aan den tegenftand? Zal men, ten welken koste het ook zyn moge, een Steen trachten af te haalen, van welken men geen meester kan worden, dan door eene fcheu- p.103.
ring en verbryzeling te veroorzaaken, die, zonder feilen, doodelyk zyn zullen? Zal het, daar tegens, niet voorzigtiger zyn, te wagten tot dat de etterwording gefmolten en vermurwd zal hebben, die klier, welkers hardheid een onverwinnelyken tegenftand veroorzaakte? wat zeg ik, zou men, zonder zig aan eene misdaad fchuldig te maaken, wel een anderen weg mogen inflaan?

Zoodra de *Proftatæ* zig knoestig opdoen, zal men, zonder eenige bedenking, de afhaaling des Steens behooren uit te ftellen tot eene gunftiger gelegen-

genheid, om dat men niet anders doen kan, zonder het leven van den Lyder, aan welken de Blaasſnede gedaan is, aan ſchynbaar gevaar bloot te ſtellen. Om even dezelfde redenen, behoort men nog de konstbewerking in twee reizen te doen, wanneer men, by de Lyders aan den Steen, Pypzweeren in den Bilnaad gewaar wordt; alle Pypzweeren immers, vooral wanneer dezelve verouderd zyn, hebben verſcheidene holen, die gemeenlyk den bodem en wanden verhard en vereeld hebben. De Heer LOUIS geeft daarom te rade *dat men de ſteenachtige zamengroeijingen, die buiten de Blaas*, dat is, in den vetrok, *gezeten zyn, niet zal afhaalen, voor dat men de zydelingſche holen, door den loop der pis vermenigvuldigd, zal verminderd en vereenigd hebben, tot eene enkele Pypzweer; aangezien hunne plaatzing, zeer veel behendigheid, van den kant des Heel-*

mees-

meesters, kan vereiſchen, en eene groote verleyendiging van het ontleedkundig geſtel p. 104.
dier deelen, welke men vermyden moet om tot aan den bodem dier Pypzweeren veilig te geraaken (a). Indien 'er dan zoo veel oplettenheid nodig is omtrent dit ſoort van ſteenige zaamengroeizels, hoe veel meer zal 'er niet nodig zyn, wanneer men den weg moet baanen voor een Steen, die in de Blaas zelve beſlooten is? Kan men zig wel vleien als dan de heelkonſtige bewerking in eene reize te zullen konnen doen, daar die noodwendig een vry groot tydsverloop vereiſchen zoude? Het allerſcherpst Steen-ſnymes zoude immers niet, dan met de grootſte pyn, alle die vereeltheden konnen klieven, die zig in zynen weg opdoen zouden. De inſnede, zoo moejelyk om uit te voeren, zou

ook,

(a) *Mem. de l'Acad. R. de Chirurgie, Tom. III. p.* 349.

ook, meer dan waarſchynelyk, kleiner zyn, dan men haar wenschte; indien de Heelmeester, in weerwil van alle deeze hinderpaalen, nog al ſlaagt om zyne werktuigen, met geweld, in de Blaas te brengen, ten koste van haare trekkeragtige vezelen, zal dan de verwydering, in geval van eene kleine wonde, zoo noodzaakelyk geworden, hier wel konnen in het werk geſteld worden, om dat nog de vezeldraaden, nog de bloedvaten, het vel zelve verhard zynde, niet wyken konnen, zonder ſcheuren?

De Etterwording kan alleen, door de Bloedvaten te ontzwellen, en gedeeltelyk te verteeren, de vereeltheden doen verdwynen, en de vezelen, zoo wel als de bloedvaten, te rug brengen tot die zagtheid, welke vereischt wordt om de gedaane inſnede te vergrooten, of om eene genoegzaame verwydering te be-

bezorgen, die evenredig is aan de grootheid des Steens. Het is dan ten hoogsten nodig, dat de etterwording volkoomen zy, eer men onderneemt den Lyder van zynen Steen te verlosſen. Zoo dikwerf, derhalven, als by een Lyder aan den Steen zig Pypzweeren in den Bilnaad voordoen, zal het Steenſnyden in twee reizen de voorkeur verdienen; ook wanneer de omtrek des Steens de grootheid der inſnede verre overtreft. Men is immers altoos geen meester om aan de inſnede in de Blaas eene behoorlyke grootte te geeven. De zieke, die elendig lydt, en ſchreeuwt, beweegt zig onderwylen met geweld; de Heelmeester, intusſchen, door zyn gejammer bewoogen, en aangedaan door de vreeze van den ongelukkigen Lyder eene gevaarlyke wonde te zullen toebrengen, houdt zomwylen zyn mes te rug, en brengt het niet ver genoeg naar binnen.

Hier koomt by, dat de grootheid des Steens niet wel gegist kan worden, of zoo aanmerkelyk zyn kan, dat men, zonder oogenſchynelyk gevaar, de grootheid der inſnede aan denzelven niet evenredig maaken kan.

De wonds-verwydering, van het eerſte oogenblik, als men het Steen-ſnyden beoeffende, in het werk geſteld, en, in het vervolg, byzonder aangepreezen, door den Heer LE CAT, en gemakkelyk gemaakt door de uitmuntende werktuigen, die hy uitgedagt heeft, kan evenwel aan de kleinheid der inſnede eenigzints te gemoete koomen; maar wanneer dezelve, in de daad, te gering, of, ten aanzien des Steens, merkelyk te klein is, zal de verwydering niet altoos voldoende zyn konnen, en dikwerf zal men haar tot aan het gevaarlyke toe moeten brengen. Het voorzigtigſte, zo wel in het eene, als in

het

het andere geval, zal derhalven zyn om p. 106.
het gunſtig oogenblik af te wagten, dat de etterwording volkoomen is, om dat men als dan de wonde met meer gemak zal konnen verwyderen, zelfs de inſnede zonder vreeze vergrooten, wanneer de gedaane verwydering niet genoegzaam is.

Deeze manier is niet minder noodzaakelyk, wanneer de Steenen, die zig in de Blaas gevormd hebben, ingekast, dat is, in eene byzondere holte, verſchoolen liggen. De Verhandelingen der Heelkundige Akademie, te *Parys*, behelzen zulk eene menigte voorbeelden van ingekaste Steenen, dat het te verwonderen is, hoe men dit ſoort heeft konnen noemen, *rarisſima avis in terris*, „eene witte rave, een allerzeldzaamſten „vogel". Men ontmoet 'er, onderwylen, verſchillende ſoorten van, de eene nestelt zig omtrent den hals, de andere

 om-

omtrent den bodem van de Blaas. Onder de waarneemingen, die de Heer BOUDOU 'er van opgegeeven heeft, vindt men een ſterk bewys van de wezenlykheid der ingekaste Steenen, in den bodem van de Blaas. Dog waar zy ook mogen gezeten zyn, zoo is het klaarblykelyk, dat zy de konstbewerking in twee reizen volſtrekt vorderen. Men zal, derhalven, een van beiden moeten doen; of, volgens de manier van LITTRE, de kasten, of holten, kneuzen, ten einde de Steenen 'er, door etterwording, uit te ligten, of, men zal, volgens de leerſtellingen der Akademie, de Steenen 'er, door behulp van het mes, uithaalen. In het eene, zo wel als in het andere geval, ſchynt de manier, door my voorgeſteld, van eene allervolſtrekte noodzaakelykheid te zyn; zy is immers ten allerduidelykſte noodzaakelyk in de manier van LITTRE,

om

om dat die Heelmeester de verzweering van de kas wil afgewagt hebben; en in de manier, door de Akademie voorgeschreeven, vordert zy van gelyken een uitstel tot de afhaaling. p. 107.

De kas is, gelyk wy gezegd hebben, by den hals, of in den bodem der Blaas; is zy by den hals, zoo kan men haar met den vinger voelen, en wel een snydend werktuig brengen op de kas; maar de vraage is, of het voorzigtig zyn zoude zulks te doen op dat tydstip, welke op de insnede, en op de verwydering der Blaas-wond onmiddelyk volgt? De Blaas immers is, als dan, in haare hevigste toetrekking, sluitende dikwyls, gelyk een yder weet, den geheelen Steen in; in welk geval men zig geweldig zou konnen bedriegen, en de wond van de Blaas vermenigvuldigen, 't welke altoos gevaarlyk is, vooral, wanneer men ze niet kan onderkennen,

 en

en ze buiten het bereik der hulpmiddelen zyn. De voorzigtigheid eischt, derhalven, in deeze omſtandigheid, dat men wagtte tot dat de etterwording dit deel tot bedaaren gebragt hebbe, en; tot dat de wonde door deeze ſlinking grooter, en minder gevoelig gemaakt zy; om dat men als dan de kas beter zal konnen ontdekken, en minder vreeze zal hebben van te mislukken.

Dan, zoo het verſtandig en prysſelyk is te wagten tot dat de wond in de ettermaaking is, eer men de kasſe open ſnydt, zal het dan wel by vergrootinge geſprooken zyn, als men zegt, dat het roekeloos zyn zoude daar toe over te gaan, wanneer de kasſen in den bodem der Blaas waren, welken de vinger veeltyds ter naauwer nood bereiken kan? Zal men 'er een ſnytuig bybrengen, welkers punt en ſneede, geenen wegwyzer hebbende, en aan zigzelve

als

als overgelaaten, de Blaas zoo wel kwetzen, als de kasſe openen konnen? Zal men 'er die ſny-tuigen inbrengen, vraage ik, op een tyd, in welken de beweegingen van den Lyder, en de toetrekking van de Blaas zelve den bodem digt aan de wonde brengen, daar men, om alle deeze onheilen te ontwyken, ſlegts vyf of zes dagen behoeft te wagten? Op dat tydſtip, immers, zal de etterwording den ingang tot de Blaas gemakkelyker maaken, en de ſtuiptrekkende beweegingen van dat deel zullen geheel opgehouden zyn. Daar is, behalven dat, geene drangrede om de afhaling des Steens te verhaasten; de pynen, immers, die den Lyder bewoogen hadden om zyne toevlugt tot deeze ſmertelyke konstbewerking te neemen, verdwynen, zoo als wy te voren reets aangemerkt hebben, te gelyk met de moejelykheid van het water maaken, p. 108.

zoo draa 'er eene genoegzaame wonde in de Blaas is. Niets verbiedt ons, derhalven, de manier van FRANCO te volgen, zoo dikwyls als 'er Steenen ingekast gevonden worden. In tegendeel, alles begunſtigt haar, en alles loopt te zaamen om haare noodzaakelykheid in alle deeze omſtandigheden te bewyzen.

Myn voorneemen is geenzints om my als een *criticus*, als een beoordeelaar, uit te geeven, of om de handelwyze van den Heer HOUSTET, zoo als dezelve in de Verhandelingen der Akademie gevonden worden, te bevitten; veel eer wil ik my beklaagen, dat die kundige Heelmeester, offchoon hy ondervondt, dat de deelen, welke hy tusſchen de tang bekneep, te zagt waren om Steenen te zyn, zig aanſtonds van dezelve heeft willen ontdoen, om 'er vervolgens drie Steenen, in drie verſchillende reizen, met de tang uit te haalen.

De behandeling, welke de Heeren p. 109.
LITTRE en LE DRAN in een gelyk geval voorſtellen, zou, onzes erachtens, beter gepast hebben; deeze, van het gevaar der vastgegroeide Steenen, door HOLLIER, A. PARÉ, en DE FONSECA onderrigt, hebben gebruik gemaakt van verzagtende inſpuitingen, en, by die gelegenheid, het voorbeeld en den raad gevolgd van COVILLARD, die daartoe het afkookzel van Koe-penſen of Koe-maagen aanbeval. Dit middel behoort men ook niet agter te laaten, wanneer de Blaas verhard is, of haare wanden en ingekrompene holligheid een tegenſtand aanbieden, die moejelyk te overwinnen is in de eerſte oogenblikken.

De aanhoudenheid der ſmerten, het weinige water, telkens geloosd, en de etter, daar het mede gemengd is, geeven genoegzaam aan den Steenſnyder

te kennen, dat de Blaas niet gezond is, en dat hy haar met voorzigtigheid moet behandelen; welk middel zal hy dan kiezen, bid ik, 't welk gevoegelyker is dan 't geen ik voorſtelle? Men zoude mogelyk ook onder het getal van ingekaste Steenen dezulke tellen konnen, die gelegen zyn in Blaazen, door afſcheiding in tweën gedeeld, of die de gedaante hebben van een Calabas. De aart der verhinderingen, die zig by de afhaling dier Steenen opdoen, maakt dat zy 'er zeer naby koomen; dog zonder dezelve in den zelfden rang te willen plaatzen, zal het genoeg zyn aan te merken, dat zy gemeenlyk, indien niet altoos, vereiſchen, dat men de afhaling der Steenen uitſtelle tot de etterwording toe.

p. 110. Wanneer men het vlies, 't welke de afſcheiding maakt, moet doorſnyden, heeft men alle de zelfde redenen om

voor

voor de kwetzing der Blaas te vreezen, als by de ingekaste Steenen: moet men den zak verwyderen, die de gedaante der Calabas maakt, zoo is het niet dan ten tyde van de etterwording, dat men die verwydering onderneemen kan; want als dan laat de ſlinking alle gemak toe, om vryheid te vinden voor de beweeging der werktuigen. De verſlapping, derhalven, welke men verkrygt door de afwagtende manier, heeft 'er alle de verdienſten van, ook is men in de volſtrekte noodzaakelykheid om het afhaalen van een Steen onmiddelyk naa de inſnede uit te ſtellen, wanneer men eene Pypzweer ontdekt in den Bilnaad. De Beroemde COLLOT geeft ons eene zeer zakelyke waarneeming van een dergelyk geval; de geduurige drukking van den Steen op den hals van de Blaas hadt eene ontſteekinge gemaakt, die van eene verzweering gevolgd wierdt.

Als

Als de etter ryp was, maakte hy eene opening om haar te ontlasten. Dog, om dat alle verzweering min of meer verzeld gaat met eene verharding en uitzetting der bloedvaten, in derzelver omtrek, wagtte hy, tot dat door de etterwording van eenige dagen alle de deelen geslonken, en zagt geworden waren, eer hy moeite deedt om 'er den Steen uit te haalen, 't welke daarop zoo gunstig geschiedde, als men wenschen konde. Een voorbeeld van dien aart is waarlyk al te overtuigend, dan dat men nodig zou hebben het zelve
p. 111. opzettelyk aan te pryzen. Ook kan ik my niet verbeelden, dat een eenig mensch, in een dergelyk geval, de algemeene manier stellen zou konnen boven die, van welke COLLOT, in die omstandigheid, gebruik maakte. Ook durf ik niet denken, dat één éénig verstandig mensch zoo hoofdig zyn zoude,

de,

de, van de geheele bewerking in ééns af te willen doen, ingevalle van eene bloeding, verval van krachten, of wanneer 'er meer dan één Steen gevonden wierden? De mogelykheid van alle deeze omſtandigheden, welke de ondervinding al te dikwyls bevestigt, is derhalven alleen genoeg om de manier van FRANCO te wettigen. Die Heelmeester was zeer waarſchynelyk ook zelf overtuigd van alle de redenen, die ik in voordeel van zyne manier heb te berde gebragt. Maar met dat alles ſpreekt hy niet dan van verlies van krachten, en van bloeding (*a*). Wie is 'er on-

(*a*) Uit het geen ik boven, bladz. 93 van mynen Brief uit P. FRANCO, aàngevoerd hebbe, blykt, dat hy, pag. 133, ook ſpreekt van te *groote*, of *getakte* Steenen; en pag. 138, [zie boven, bladz. 95] als 'er *meer dan één Steen* mogt gevonden worden. Als hy van bloeding ſpreekt, zinſpeelt hy op eene bloeding, die door den getàkten Steen veroorzaakt wordt. FRAN-

onder de Heelmeesters, die geene hevige bloedſtortingen, zoo wel uit de aders, of ſlagaders, heeft zien gebeuren naa de diepe inſnede, welke men doet in deeze, namelyk, zydelingſche, konstbewerking? Is 'er wel iemand, die zig verzekeren kan, haar nimmer te zullen ontmoeten in eene zyner bewerkingen? De belette loop des bloeds maakt alle dagen eenige uitzetting en verwydering in de bloedvaten; de geduurige drukking van den Steen op den hals der Blaas maakt den omloop des bloeds noodwendig moejelyk, en gevolgelyk konnen de aders zeer *varicoſæ*,

dat

Franco ſneedt niet zydelings genoeg, om, gelyk thans gebeurt, de ſlagaders, of aders, komende van de inwendige ſchaamdeels-vaten, te kwetzen. Zie die bloedvaten in hunne natuurlyke plaatze, door my afgebeeld, Dem. Anat. Path. Lib. II. Tab. I. *Fig*, I. en Tab. II. *Fig*. I. *d*, *e*, enz.

P. C.

dat is, met ſpatten uitgezet, zyn; en wanneer 'er zulke plaats hebben, hoe zal men als dan eene bloeding voorkoomen, terwyl men genoodzaakt wordt dezelve te kwetzen? Deeze bloeding zal, daarenboven, aanmerkelyker zyn, naar maate de Lyder langer gepynigd geworden is van den Steen. De allerhandigſte Heelmeester zal, derhalven, geene aderlyke bloedſtorting konnen vermyden, en zal, hoe kundig, hoe ervaren, en hoe handig hy ook zyn moge, zomtyds gelegenheid geeven tot eene ſlagaderlyke bloedſtorting.

Niets is onregelmaatiger dan de takverdeeling der bloedvaten; WINSLOW, de allernauwkeurigſte zoo wel als de allerkundigſte van alle bekende Ontleders, heeft zig daarom verplicht gevonden af te zien van de beſchryving der kleinere takken, en zig moeten vergenoegen met den loop alleen der voornaam-

naamſte takken aan te tekenen. Zeer dikwerf bemerkt men, dat eene ſlagader, welker middellyn $\frac{1}{4}$ van een lyn, dat is, $\frac{1}{48}$ van een Paryſchen duim, zyn moest, eene gekreegen heeft van $\frac{1}{24}$ van een duim, dat is, van een halve lyn; of wel, dat zy, van loop veranderd zynde, omtrent een half duim van haare rechte plaats geweeken is? Stel, dat eenig Lyder zoo ongelukkig ware, dat de *arteria pudenda interna*, de inwendige ſchaam-ſlagader, die geplaatst zyn moest langs den knobbel van het zitbeen, 'er op eenigen afſtand van daan liep; of dat die ſlagader eene buitengewoone middellyn hadde, zoo zal dezelve, hoe handig de Steenſnyder ook wezen mag, buiten zyne ſchuld gekwetst worden; dit nu ongelukkiglyk gebeurende, zal hy dan evenwel de konstbewerking vervolgen, zonder zig in het geringſte te kreunen aan dit toeval? Zou hy, vraag

ik,

ik, zulk een Lyder in dat geval, niet aan het allerklaarblykelykst gevaar bloot ſtellen? Zou het niet beter pasſen, dat hy alle bekende middelen in het werk ſtelde, om het bloed te ſtuiten, welkers langduurende afvlieting een zeekeren dood aan den Lyder veroorzaaken moest? De Heelmeester zou in de daad zeer te p. 113. berispen zyn, wanneer hy niet wagtte ter tyd toe, hy zig van de heeling der vaten konde verzekerd houden.

Franco, die al het gevaar inzag wanneer men anders handelde, raadt, met zeer veel aandrang, van nog liever de geheele wond tot geneezing te brengen, om op een anderen tyd wederom van vooren af aan te konnen beginnen. Echter geloove ik niet, dat zyn raad hier omtrent gevolgd behoort te worden (a), om dat de zelfde oorzaaken van

(a) Franco zegt, p. 128, zeer duidelyk, *voire quelque fois jusques à ce que la playe est prèsque consoli-*

van de eerſte bloeding daar blyvende, ongetwyffeld eene tweede te wege brengen zouden. Ook is het niet noodig, wanneer men zig meester kan maaken van de bloedſtorting, dat men de wonde geheel doe ſluiten. Het is in tegendeel beter, dat men de wond door zilveren pypjes open houde, en agt of negen dagen wagte, eer men de uithaaling van den Steen weder onderneeme, om dat die tyd genoegzaam is, om de bloedvaten te doen geneezen.

Daar

ſolidée, puis après est à recommencer. „Zomtyds moet „ men wagten, tot dat de wond genoegzaam geheel ge„ neezen is, en daarnaa weder van vooren af aan be„ ginnen". Dog niet in geval van bloeding, maar wanneer 'er meer dan een Steen was. Ook kon hy geene groote ſlagader kwetzen, om dat hy op den Steen ſneedt, gelyk CELSUS, p. 123; evenwel ſneedt hy vry zydelings, *entre le fondement, et les testicules, deux ou trois doigts loin du ſiege, ou fondement, à un ou deux doigts à costé de la commisſure ou perineum*; en op een Snyſtaf, p. 130, van zilver, *canule ouverte audehors.*

P. C.

Daar is nog eene andere beweegrede, om de bewerking in twee reizen te doen: de vreeze naamelyk, dat de Lyder, verzwakt door de langduurige pynen, of door sleepende koortzen, de afmatting niet zal konnen uitstaan van eene te langduurende bewerking; vooral, wanneer men reets in het begin eene neiging in hem ontdekt tot flaauwwording. Het is wel waar, dat ik nimmer eene flaauwte heb zien gebeuren op het oogenblik, als men zoude Steensnyden; echter geloove ik, dat het toeval mogelyk is. De snede, welke men verplicht is te doen in de Vyt, veroorzaakt zulk eene hevige pyn, dat zy de Lyders dikwerf doet in flaauwte vallen. Het is derhalven niet p. 114.
onmoogelyk, dat de pynen, die onafscheidelyk zyn van het Steensnyden, dezelfde uitwerkinge hebben, vooral in menschen, die zwak, en teder van ge-

voel zyn. Dergelyk een voorval kan ondertusſchen zeer onaangenaame gevolgen hebben, die men altoos zal konnen voorkoomen, door het uitſtellen der afhaaling van den Steen, om dat de krachten zig herſtellen zoodra de pynen verdweenen zyn; en om dat de poogingen, die men moet doen, om den Steen, ten tyde der etterwording, af te haalen, niet zeer ſmertelyk zyn. Een Heelmeester, derhalven, die, in weerwil van zoo veele tegenſpoeden, evenwel zyne konstbewerking in ééne reize wil doen, zou op zyn minst den naam van onvoorzigtig verdienen; en wel voornaamelyk, wanneer hy, geſteld om zyne groote handigheid te doen uitblinken, het zig eene eere rekende om de Blaas van alle de Steenen, die zy zou mogen bevatten, volſtrekt op ééne reize te ledigen. De vreeze voor kneuzingen van dit deel, die onvermydelyk zyn in dergelyke omſtan-

ſtandigheden, behoort den Heelmeester altoos anders doen te werk gaan. Laaten dan de veelvuldigheid van Steenen, de zwakte der Lyders en de vreeze voor bloedingen, zo veele drangredenen zyn, om den Heelmeester te noopen tot het doen der Steenſnyding in twee reizen, of in *twee tyden*. Laat hy nog daarenboven de afhaaling des Steens uitſtellen, telken reize als de *Proſtatæ*, of voorſtanders, door een knoestgezwel aangedaan zyn, of als 'er Pypzweeren in den Bilnaad, verzweeringen by den hals der Blaas, ingekaste Steenen, of Blaazen gevonden worden, die oneffen, knobbelig en verhard zyn. Want an- p. 115. ders te willen handelen, is, gelyk ik my vleie aangetoond te hebben, opzettelyk het leven der ongelukkige Lyders roekeloos in de waagſchaal ſtellen.

Ik heb nu aangetoond, dat de voorzigtigheid medebrengt, om altoos, en

in alle gevallen in twee reizen te werk te gaan. FRANCO bragt het nog verder, hy wilde, dat men nimmer de bewerking op den eerſten dag zoude afdoen; maar dat men, wel verzekerd zynde van de Blaas geopend te hebben, den Lyder te bedde zou leggen, zonder iets meer te doen. Echter behoort men, myns oordeels, de Leerſtelling van dien Schryver niet naar de letter te volgen. My dunkt, dat men, uitgezonderd in geval van eene groote bloeding, of verregaande zwakheid, 'er altoos een tangetje of verwydertuig behoort in te brengen; om dat de Steen, dikwyls zeer klein zynde, 'er op die wyze gemakkelyk uitgehaald zal konnen worden: ſlaagt men hier niet mede, zoo zal de geringe kneuzing, door deeze werktuigen aan de wonde te wege gebragt, eene overvloediger ettermaaking veroorzaaken dan eene eenvoudi-

ge ſnede; waarop eene grootere verſlapping, en verder alle de andere voordeelen volgen zullen.

De Heelmeester moet niet waanen, dat 'er zyn roem mede gemengd is, om altoos in ééne reize den Steen te ſnyden; en het gemeen behoort te leeren, om zyn voorbaarig oordeel op te ſchorten over zaaken, die geheel en al buiten het bereik van zyne kundigheden gaan. Een oneindig getal waarneemingen zou de waarheid konnen ſtaaven, die ik getracht hebbe in deeze *Verhandeling* aan den dag te p. 116.
leggen, wanneer de Steenſnyders, in eenen bundel, alle de voorvallen, hun onder deeze konstbewerking te beurtgevallen, hadden verzaameld; en getrouwelyk aangetekend, hoe menigmaalen de nood hen gedwongen had, om de Steenſnyding in twee reizen te verrigten. Ik zou zelf verſcheidene

gevallen konnen opgeeven, die my, van tyd tot tyd, verlicht hebben omtrent de noodzaakelykheid, om den raad van FRANCO te volgen. Dan ik zal my alleenlyk bepaalen tot eenige weinige Waarneemingen, die my toeſchynen beſlisſende te zyn.

De eerſte zal het voordeel aantoonen van het afhaalen der Steenen uit te ſtellen, als de *Proſtatæ* knoestig zyn; zy zal te gelyk een allertreffendst voorbeeld geeven van de onrechtvaardigheid der vooroordeelen van het gemeen.

De Heer HELIOTTE, oud 70 jaaren, hadt zedert langen tyd een Steen in de Blaas. De Heer DECHAUX, myn konstgenoot, wierdt gekoozen om 'er hem van te verlosſen; dog des Lyders *Proſtatæ* waren door een knoestgezwel, (*ſcirrhus*), aangedaan. De Heelmeester vergenoegde zig, naa de

Blaas geopend te hebben, met ſlegts eenige kleine poogingen te doen om den Steen uit te haalen, en hier mede niet konnende ſlaagen, wagtte hy de Etterwording en eene verſmelting van een gedeelte van die klier af, om dus zyne konstbewerking gemakkelyker ten einde te brengen. Een allervolkoomenſte uitſlag rechtvaardigde de voorzigtigheid van den Heer DECHAUX; want, ten einde van drie weeken, haalde hy met gemak een zeer grooten Steen af, en zyn Lyder genas volmaakt, en leeft nog heden ſchoon meer dan 90 jaaren oud!

De kwaadſpreekenheid evenwel nam p. 117.
de overhand by allen, die de uitſteekende gaven van den Heere DECHAUX benydden. Eenige zyner mede konstgenooten, onwaardig zulk een naam te draagen, hadden reets in den geest van het gemeen dezelve zoeken te bezwal-

ken, door openlyk den weg af te keuren, dien hy zoo voorzigtig ingeslaagen hadde, door de afhaaling van den Steen uit te stellen. Zy ontzagen zelf niet voor te geeven, dat de Steen, welke hy, nogthans, waarlyk afgehaald hadde, slegts een ondergestooken Steen was! De Heer DECHAUX, geboren met een zeer gevoelig hart, trok zig de onrechtvaardigheid van het gemeen, welk geloof sloeg aan zulk eene valsche beschuldiging, zoo geweldig aan, dat hy 'er eerlang ziek van wierdt, en overleedt. Men vergeeve my deeze kleine uitweiding; zy is geschikt om anderen op hunne hoede te doen zyn omtrent onheusche oordeelen, ten weinigsten voldoet zy aan het gevoel van myn hart. Ik achtte, ik beminde den Heer DECHAUX, ik ben nauw verknogt aan zyn zoon, die een even goed Geneesmeester is, als zyn

va-

vader een goed Heelmeester was; ook kan ik niet naalaaten, openlyk aan te toonen, dat die kundige man het ongelukkig ſlachtoffer geweest is van nyd en vooroordeel!

De drie andere Waarneemingen, die ik by deeze zal voegen, betreffen my zelven, en zullen het gewigt doen zien van het uitſtellen der Steensafhaaling, ingevalle de inſnede niet evenredig is aan den omtrek van den Steen, of wanneer de Blaas meer dan éénen Steen bevat.

Ik ſneed, in het Ziekenhuis van deeze ſtad, in den jaare 1758, eene jonge dogter van Béaume. De Steen was zeer groot, gelyk ik beoordeelen konde uit de gaaping der handvatten van de tang, daar ik hem mede greep; en ik ſtelde de afhaaling tot eene andere reize uit. Agt dagen daar naa had p. 118.
ik het genoegen van te zien, dat de

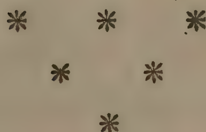
Steen zig van zelven aanboodt, en door middel van eene nieuwe, zeer kleine, infnede, haalde ik den Steen met het allergrootst gemak af, en de Lyderesfe bekwam eene allervolmaaktfte geneezing.

Laatstleden voorjaar, deed ik deeze konstbewerking in het zelfde Ziekenhuis, op een zeer bedaagd man. De grootte van den Steen verhinderde de uithaaling; ik befloot te wagten tot de etterwording. Zes dagen daar naa opende ik de wonde een weinigje, en volbragt de geheele bewerking zonder de minfte moeite. De man vaart nog by aanhoudenheid volmaakt wel.

In het jaar 1748 had ik reets eene allertreffendfte proeve van de nuttigheid, om den Steen in twee reizen af te haalen, wanneer de Blaas verfcheidene Steenen bevattede. Ik fneed, in de maand May van dat

jaar,

jaar, Broeder MIGAULT een Kordelier, en haalde hem twee Steenen naa elkander af, van eene maatige grootte. Dan, bevindende dat 'er nog meer in de Blaas waren, en de Lyder merkelyk verzwakte, besloot ik om de afhaaling der andere nog agt dagen uit te stellen. Toen haalde ik 'er nog twee zeer groote Steenen af: en de Lyder was in minder dan eene maand geneezen.

STELREGELS

VAN

CELSUS, ALBUCASIS,
LE *DRAN* EN *LOUIS.*

GESTAAFD

DOOR DE HEEREN

TEN HAAFF EN VAN WY.

De Leerstelling van A. CORN. CELSUS; Lib. VII. Cap. 26 §. 3. p. 480. Ed. Leid. 1746. *Omtrent de behandeling als verscheidene Steenen zig in de Blaas bevinden.*

„ Dan wanneer 'er verscheidene
„ Steenen zyn, moeten zy een
„ voor een uitgehaald worden; zoo
„ evenwel, dat men een kleine, zoo
„ 'er die nog over bleef, zitten laa-
„ te, om dat zulk een bezwaarlyk in
„ de Blaas gevonden wordt, en, ge-
„ vonden zynde, ligt weder ontslipt.
„ De Blaas wordt door het lang zoe-
„ ken gekwetst, en baart doodelyke
„ ontsteekingen; zoo dat zommigen,

„ ſchoon van hunnen Steen niet ver-
„ lost, door het lang en vergeefs be-
„ handelen van de Blaas met de vin-
„ geren, geſtorven zyn. Hierby komt,
„ dat een kleine Steen, door de pis
„ by vervolg naar de wond gevoerd
„ zynde, van zelf uitvalt".

Adeo ut quidam non ſecti, cum diu frustraque per digitos veſica esſet agitata, decesſerint. Dit heb ik gemeend te moeten overzetten, „ ſchoon van hun „ Steen niet verlost", om dat CELSUS onderſtelt, dat 'er eene inſneede in de Blaas gedaan zy, gelyk als blykt op het laatst. Deeze overzetting behaagde my ook daarom beter, om dat CELSUS te voren, p. 478, leert, dat men, naa de ſneede, als die geheel volbragt is, den Steen, klein zynde, met de vingers zal afhaalen, dog te groot zynde, met de Spatel.

Het

Het Gevoelen van ALBUCASIS, *over het Steensnyden in twee reizen.* Lib. II. Cap. LXI. p. 110. Ed. Henr. Petri. 1541. *Over het Steensnyden in Vrouwen.*

De Steen wordt zeldzaam in de p. 110.
Blaas der Vrouwen gebooren; dog wanneer zulks gebeurt, is de geneezing moejelyk, en de Steen om veele redenen ongeneesselyk. Voor eerst, om dat de Lyderesse zomwylen eene jonge dogter is; ten tweeden, om dat een kuisch vrouwspersoon zig, by geene mogelykheid, vooral wanneer zy een man heeft, voor eenen Geneesheer ontblooten zal: hier komt de moejelykheid by om eene Vrouwe te

vinden, die deeze konst wel verſtaat, om dat zy meest alle, in de Heelkonst, te eenemaal onbedreeven zyn. Eindelyk is 'er nog eene andere, en wel deeze, zwaarigheid, dat de plaats, daar men op den Steen ſnyden moet, wyder af is (*a*), en 'er om die rede ook dieper geſneeden moet worden, 't welke zonder gevaar niet geſchieden kan.

Indien nogthans de nood dwingt, moet men daartoe eene kundige Vrouwe gebruiken, hoe zeldzaam die ook gevonden worde. Dog, by aldien ook dit onmogelyk ware, zal men een kuisch, en teffens ervaren, Geneesheer uitkiezen, en hem eene bekwaame Vroedvrouw toevoegen, of wel zulk eene Vrouwe, welke in die konst veele

(*a*) Dit moet verſtaan worden met betrekking tot de Mans, in welken de Steen meerder neder- en uitwaarts gebragt kan worden.

le ervarenis heeft. Wanneer men zulk eene Vrouw gevonden heeft, beveelt men haar alles, wat vereischt wordt, in het werk te ſtellen, om den Steen te ontdekken. Zoo draa zy den Steen gevonden heeft, moet zy dien met den vinger bezetten, en op den Steen ſnyden.

Wanneer de Lyderesſe geene maagd is, zoo beveelt men de Vroedvrouw, dat zy, door den vinger in de ſchede p. 111. te brengen den Steen zoekt, en met de ſlinkerhand onderwylen van boven op de Blaas drukt; by aldien zy den Steen gewaar wordt, moet zy dien allengsjes nederwaarts werken tot dat zy den Steen door den vinger naar *den wortel*, of *het onderſte des zitbeens* (*a*), kan

(*a*) *Donec perveniat cum eo*, ſc. Lapide, *ad radicem coxae*, dit heeft geene de minſte betrekking tot het doen der ſnede, zoo als zommigen gemeend ſchynen te hebben.

kan drukken. Dan, waar zy den Steen ook ontdekt, moet zy dien met den vinger bevestigen, en niet laaten ontglippen. Zy ſnydt als dan eerst eene kleine ſnede in de Blaas; deeze gedaan zynde brengt zy 'er een Snyſtaf in; zoo draa zy nu den Steen daar mede gewaar geworden is, ſnydt zy 'er eene wonde langs, groot genoeg om 'er dien Steen uit te haalen.

Het is ondertusſchen nodig te weeten dat 'er veelerleije ſoorten van Steenen zyn, groote, kleine, gladde, gedoornde, ronde, langwerpige, en die met takken zyn. Onderzoek dan het ſoort, op dat de Steen zelf aanwyze, hoe die best geſneeden worde.

Wanneer een bloedvliet u in den weg is, zoo leg *zegi* (*a*), dat is Vitriool,

(*a*) *Zegi* heeft twee Beduidenisſen volgens de lyst der Arabiſche Naamwoorden, die agter de Werken van

ool, tot poeder geſtooten, in de wond, en onderhoud dit een uur lang, tot dat de bloedſtorting opgehouden is, keer vervolgens weder tot de konstbewerking, tot dat de Steen 'er uitgekoomen is. Draag ondertusſchen zorg van alle de werktuigen by de hand te hebben, die ik by het Steenſnyden in de mannen aanbevolen hebbe, om van de zelve een voordeelig gebruik te konnen maaken.

Dog, wanneer u deeze bloedſtorting over de hand koomt, zo zyt verzekerd, dat 'er eene ſlagader gekwetst is: ſtrooi als dan die poeder op de wond, en bevestig haar met gepaste drukdoeken;

AVICENNA gedrukt is. Het beduidt *Vitriolum*, of *atramentum*, en van gelyken *Ferrum ſagittæ*, dat is een *Lancet*, of Mes, aan beide de zyden ſcharp, zoo als uit het LX. Hoofdd. p. 109. blykt, *abſcinde ipſum cum Zegi*, dat is, „ ſnyd dien met een aan beide „ zyden ſcharp mes". Uit de zaamenhang blykt het nogthans dat *Zegi* hier *Vitriool* betekenen moet.

ken; en raak 'er niet aan; maar laat den Steen zitten, zonder 'er dien uit te willen haalen, om het gevaars wille, draagende onderwylen zorge voor de wond.

By aldien nu de hevigheid van het bloeden naa eenige dagen ophoudt, en de wond goede etter draagt, zoo keer dan weder tot de konstbewerking, welke gy om de bloeding gestaakt hadt, en haal 'er den Steen uit, 't en ware gy 'er om eene grondige rede eerder toe gedwongen mogt worden.

AANMERKING.

Aangezien ALBUCASIS het Steen-snyden in de mannen genoegzaam woordelyk als CELSUS beschryft, heb ik het overbodig geoordeeld zyn XL^ste^. Hoofddeel hier by te voegen.

Aanmerkingen over de gedagten van den Beroemden LE DRAN, *wegens het Steensnyden in twee tyden, naagelaaten in zyne* Operations de Chirurgie, *p.* 318, 319.

Quoiqu'il n'y ait que l'extraction de la pierre, qui satisfasse le malade, & qui rende l'Operation parfaite, il est quelquefois plus à propos de la laisser, que de fatiguer la vessie par bien des tentatives inutiles, p. 318.

Au bout de cinq à six jours on pourra facilement l'ôter, parce qu'elle se presentera au col de la vessie, étant entrainée par l'urine, ou par une espece de baye, qui suinte des parois internes de ce viscere, p. 319.

 „ Of

„ Offchoon niets den Lyder ge-
„ ruster ſtelt, en 'er ook niets de
„ konstbewerking volkoomen maakt,
„ dan de daadelyke afhaaling des
„ Steens, zoo is het nogthans zom-
„ wylen veel beter den Steen te laa-
„ ten blyven, dan dat men de Blaas
„ door verſcheidene vergeefſche poo-
„ gingen bezeert.

„ Naa verloop van vyf of zes dagen
„ immers, zal men den Steen met ge-
„ mak konnen afhaalen, om dat hy
„ zig in den hals der Blaaze zal voor-
„ doen, werwaarts hy gevoerd wordt,
„ zoo door de pis, als door een ſoort
„ van ſlym, welke uit de binnenſte wan-
„ den van dat ingewand wordt afge-
„ kleinsd."

Le dran wil derhalven dat men den Steen altoos zal afhaalen, wanneer het ſlegts mogelyk is; het is bekend hoe groote inſnydingen hy met

zyn

zyn rondagtig Steen-ſnymes (*couteau à rondache*) maakte: de Heer ZWAGERMAN, wel eer myn naarſtige en oplettende toehoorer, thans een der beroemdſte Heelmeesters van Amſterdam, heeft dezelve (*a*) nauwkeurig afgebeeld, van 4 lynen tot 6½ en 9½ lynen; dat is van ⅓ tot ¾ van een Paryſchen duim. Dog die wond is op verre naa niet groot genoeg, gelyk wy te vooren aangetoond hebben, om, zonder verwydering, de gemeene tang met den Steen door te laaten. Het is derhalven niet te verwonderen, dat de uithaling mislukkende het agterlaaten des Steens van zelve noodzaakelyk wordt, en het uitſtellen, niet opzettelyk nog by verkiezinge, maar uit nood, om dat men niet anders kan, geſchiedt:

(*a*) Vergelyking der verſcheidene wyzen om den Steen uit de Water-Blaas te haalen. Vervolg, enz. *Plaat* I. *Fig.* 2. 2. 2.

ſchiedt: en om die rede oneindig verſchilt van de voorſtelling door P. FRANCO gedaan, en door my aangepreezen, als gegrondvest op de leerwyzen van zoo veele groote mannen als dezelve thans aanbeveelen, ten einde de kneuzing der Blaaswonde voor te koomen, en den Steen met zekerheid af te haalen.

Wanneer men het uitmuntend Werk van den grooten Heelmeester LE BLANC (*a*) raadpleegt, zal men ras bevinden, dat hy de manier, om in twee tyden te ſnyden, oeffende, wanneer de Steen brak, om den Lyder door het dikwyls inbrengen der tang niet te benaadeelen.

LE BLANC haalt, by die gelegenheid, de fraaije Verhandeling aan van den Heer MARET, te Dyon, in den jaa-

(*a*) *Precis d'Operations de Chirurgie*, Vol. I. p. 122.

jaare 1762, voorgeleezen, en voegt 'er teffens by, te verlangen naar het Vertoog door den Heer LOUIS, in den jaare 1770, te Parys, in eene openbaare Vergadering der K. Akademie gegeeven, waar in die beroemde man, door zeer veele voorbeelden den ſtandvasten en gelukkigen uitſlag, van de manier om in twee tyden den Steen af te haalen, bevestigt (*a*): de Heer LE BLANC raadde op die zelfde gronden zekeren Heelmeester aan, om de Steensafhaaling in twee reizen te doen (*b*), om dat hy, naa eene goede inſnede in de Blaas gemaakt te hebben, met de tang afgedwaald, tusſchen de Blaas en Endeldarm, te vergeefs gewerkt hadde!

Onderwylen ſmert het my van den Hee-

(*a*) *Precis*, &c. p. 123.
(*b*) ib. p. 541.

Heere LOUIS, als nog niet te hebben konnen verkrygen het afſchrift van die Verhandeling; welker gemis my verplicht om de voordeelen van deeze manier met het gezag van anderen te ſtaaven.

De Heer ACREL (*a*) roemt van gelyken ALBUCASIS, FRANCO, CYPRIAAN, LE DRAN, en inzonderheid MARET, met byvoeging, dat de Hoogleeraar MARTIN eene loffelyke proeve wegens het voordeel van het uitſtellen der Steensafhaaling in de *Zweedſche Verhandelingen* van den jaare 1766, gegeeven hadde (*b*); als mede dat een Steen in de zevende week naa de inſnede afgehaald was geworden.

(*a*) *Chirurgiſche Vorfälle.* 2 Band. Bl. 44, 45. *et ſeq.*
(*b*) ib. In de Kanttekening.

Aan-

Aanmerkingen over de Steensnydingen. Door de Heeren TEN HAAFF *en* VAN WY; *in twee tyden gedaan.*

§. 1. Naa zoo veele gelukkige uitkomsten, wat is 'er natuurlyker, dan dat ik hier teffens meldinge maake van de voorspoedige gevolgen myner aanpryzinge van deeze heilzaame manier, welke de Heer G. TEN HAAFF, beroemd en zeer kundig, zoo wel als zeer handig, Heelmeester te Rotterdam, zoo als hy die in de *Haarlemsche Verhandelingen* (*a*) medegedeeld heeft, en van den Heere

G. J.

(*a*) XIX. Deels, 1 stuk. bladz. 427.

G. J. VAN WY, wegens verscheidene (a), gekroonde Verhandelingen, en wegens zyne uitmuntende handigheid, te Amsterdam zeer geacht, waarvan de voornaamste Genees- en Heelmeesters, in den jaare 1781, te Amsterdam, ooggetuigen geweest zyn.

De Heer TEN HAAFF schynt om de zekerheid der Blaas, en voorstandersinsnede, tegens het vooroordeel van veelen, het werktuig te gebruiken van FRÉRE COSME, 't welk nogthans niet te wyd geopend, nog te diep opgebragt zynde, met een goeden uitslag, door eene kundige hand schynt gebruikt te konnen worden.

De insnede dan hier mede gemaakt, en de kleine Lyder, vyf jaaren oud, te rust, en wel bezorgd zynde, bragt hy den agtsten dag de sleuf-sonde, of Sny-

(a) *De Servandis Civibus*. III. en IV. Deel, enz.

Snyſtaf (*a*), *door de uitwendige wonde, in de Blaas*; welke handelwyze te pryſſelyker is, om dat men haar, zonder eenige pyn te veroorzaaken, kan verrigten, en teffens voorkomen, dat men den ſtaf, door de roede inbrengende, geen nieuwen weg baane tusſchen de Blaas en den Endeldarm, gelyk ik by de werkinge van anderen heb zien gebeuren, en op doode lighaamen ondervonden hebbe, dikwyls te moeten gebeuren.

Men konde daartoe eenen kleineren Snyſtaf, met eene flaauwe bogt, gebruiken; het was zelfs zeer goed, wanneer men 'er eenen opzettelyk toe hieldt.

§. 2. De Heer TEN HAAFF bragt, langs den Snyſtaf, het *Gorgeret*, of den weg-

(*a*) *Haarl. Verh.* XIX. 1ſte St. bladz. 430.

wegwyzer, in de Blaas, langs deezen den vinger, en vervolgens de kleine tang, waarmede hy den Steen zeer gemakkelyk afhaalde.

De Heer TEN HAAFF, die wegens deeze welbeſtierde behandeling allen lof verdient, zal het niet kwalyk duiden, wanneer ik hier op aanmerke, dat de Blaas van zynen kleinen Lyder, waarſchynelyk, nog minder bezeerd zou geworden zyn, door het inbrengen van den Steenlepel, de Spatel, of *Uncus* van CELSUS.

Misſchien kan men, als de Steen niet te groot is, nog deeze les van CELSUS (*a*) volgen, en dien door de twee vingers van de ſlinkerhand, wel met olie beſmeerd in den aars gebragt, voortduwen en uitbrengen.

„ De Steen kan, derhalven, zegt „ hy,

(*a*) Pag. 478. lin. 14.

„ hy, klein zynde, door de vingers
„ van den eenen kant voortgeſtuuwd,
„ van den anderen kant voortgetrok-
„ ken worden. Dan, als hy grooter
„ is, moet men 'er van boven over
„ een lepel aanbrengen, daartoe op-
„ zettelyk gemaakt. Deeze moet aan
„ het vooreinde dun zyn, geboogen
„ byna als een halve cirkel, van
„ bekwaame breedte (*retuſæ latitudinis*)
„ eerder ſmal, zeer glad aan de bui-
„ ten zyde, als waarmede hy het
„ vleesch raakt, ruuw van binnen, daar
„ hy den Steen mede bevat."

Men ziet hier uit, dat die ſpatel ſmal, en niet zoo groot nog lomp door CELSUS opgegeeven wordt, als men dezelve gemeenlyk in de boeken voorgeſteld, en gemaakt vindt. De beroemde Keizerlyke Heelmeester BRAMBILLA (*a*), geeft, *Fig.* 7, 8, *Tab.*

(*a*) Inſtrumentarium Chirurgicum Viennenſe. *Tab.* XLVI. *Fig.* 7, 8. *Fig.* 5, 6.

Tab. XLVI, de kleinſte ſoort op, lang 1¼ duim, breed ½ duim. De grootſte, *Fig.* 5, 6, lang 2½ en breed ¾ duim. By PERRET (*a*) vindt men deeze Spatel mede 2½ duim lang en ¾ duim breed, en nog eene ¼ langer. In de Plaaten tot de Heelkonst van de *Dictionn. Encyclop.* (*b*) behoorende, is dat *crochet à curette*, even als by PERRET, en van dik ſtaal, afgebeeld. Zulke lepels zyn veel te groot, en ſtrydig met de ſmalheid, *latitudinis retuſæ*, door CELSUS aanbevoolen: zy dienen klein, dun en ſmal te zyn, voor al tot deeze vernieuwde konstgreep.

CELSUS leert, vervolgens, dat men die ſpatel, met de bogt naar boven gekeerd, tusſen de Blaas en den Steen zal trachten in te brengen, en te plaatſen;

(*a*) *l'Art du Coutelier*, *Planche* CXLI. *Fig.* 16. *en* 17.

(*b*) *Planche* XI. *Fig.* 7.

ſen; dog dit niet wel doenlyk zynde, van ter zyde tusſchen in, en dan de ſpatel opſchuiven (*a*).

Het bezetten der Steenen met de vingers door den aars, en het nederwaarts drukken der Blaas van boven het ſchaambeen, konde, ten tyde van CELSUS, te gemakkelyker geſchieden, om dat zy den Steen niet ſneeden dan in jongens, tusſen de negen en veertien jaaren oud (*b*). *In eo corpore, quod jam novem annos, nondum quatuordecim excesſit.* Ik heb met voordagt gezegd in jongens; want in het vervolg (*c*), van de Steenen in Vrouwen handelende, leert hy de manier,

(*a*) CELS. p. 479. lin. 5. Vergelyk hier mede 't geen door my in de §, 9. bladz. 53. van de IV Verhand. by den Tweeden Druk van MAURICEAU, gevoegd is.

(*b*) ib. p. 475. §. 2. lin. 14.

(*c*) ib. p. 481. §. 4.

nier, die men by jonge maagden en vrouwen zal in acht neemen.

Wanneer nu deeze manier door eene reeks van gelukkige gevolgen bevestigd zal zyn, zal niemand de konstbewerking zoo lang uitſtellen; en men zal dezelve al vroeg op jonge kinderen beoeffenen; of op bejaarden voor en aleer de Steen tot zulk eene grootheid gekoomen zal zyn, van, gelyk door ons (*a*) aangetoond is, op geenerleije wyze afgehaald te konnen worden.

§. 2. De tweede, die met een uitmuntend gevolg deeze hernieuwde manier in ons land gevolgd heeft, is de Heelmeester G. J. VAN WY. Deez' hadt, in een jongen van 8 jaaren, een kleinen Steen ontdekt, en ſneedt hem in het

(*a*) §. 8. n. III. van het IV. Hoofddeel onzer aanmerkingen over den voortgroei der Blaas-Steenen, bl. 71.

het Gasthuis te Amſterdam, zonder den Steen, die telkens voor de tang wegglipte, te konnen vatten, en uit-haalen.

Om den Lyder niet langer vergeefsch te vermoejen, beſloot hy, op myne gedaane voorſtelling, om den kleinen jongen te rust te leggen, en een ſluitend verband aan te doen.

Den vyfden dag, naa de gedaane Blaasſnede, ſcheen de wond een weinig toegegroeid te zyn; hy vondt derhalven goed, tot beter onderzoek, den ſnyſtaf, en daar langs zynen vinger in de Blaas te brengen, om den ſtaat der wonde, en des Steens van naby gewaar te worden: en alles ſcheen eene gelukkige uitkomst te belooven.

Den zesden dag, was de Steen, door de altoos werkzaame natuur, voortgeſtuuwd in de wond, en liet zig zelf uitwendig gewaar worden. De

Heer VAN WY nam deeze gelegenheid te baate, en haalde met een klein zilveren *Lapidil*, in byzyn van verſcheidene zyner Konstgenooten, op de allergemakkelykſte wyze voor den Lyder, den Steen af, die, ligt van ſtoffe, 18 greinen zwaar, en naulyks vyf lynen lang, en van middellyn was.

Den 26 October 1781, ſneedt de Heer VAN WY, in het zelfde Gasthuis, andermaal een jongetje, ruim drie jaaren oud, van den Steen. De tang langs het *Gorgeret*, dat is den *Conductor*, of wegwyzer, ingebragt hebbende, ondervondt hy, dat de Steen, ſchoon duidelyk door hem met het vooreinde der Steentang gevoeld wordende, geduurig wegweek.

De Heeren, amptshalven daar tegenwoordig, en veele andere Konstgenooten, tot het zien dier konstbewerking toegevloeid, door hem te voren ge-

waar-

waarschouwd zynde van zyn voorneemen, om de manier van P. FRANCO, op myne gedaane voorstelling, te beproeven, liet hy den kleinen Lyder te ruste leggen, en deedt hem, even als den vorigen, een verband aan.

Dien zelfden morgen, op het alleronverwagtste, uit Friesland te Amsterdam gekomen zynde, wierd ik des avonds door den Heere VAN WY met een beleefd bezoek vereerd; zig beklaagende myne aankomste niet dan te laat vernoomen te hebben: op het verslag door hem van het voorgevallene verkreegen, gebruikte ik de vryheid hem te raaden om den zwagtel, of het verband, geheel weg te neemen, en de pis een vrijen loop te laaten. Als mede, dat hy door den konst- en geestryken Heere GOBELS eene kleine Steenspatel, naar CELSUS voorschrift,

 voor-

voorloopig zou maaken laaten, of die te pasſe mogte koomen?

Op zyn verzoek, ging ik met hem, den zesden dag naa de gedaane inſnede, den kleinen Lyder bezoeken, met voorneemen om de natuur te helpen, zoo zulks nodig ware; dan, deeze was ons voorgekoomen, en hadt reets des morgens vroeg den Steen, ter zwaarte van *twee ſcrupels*, dat is 40 greinen, en ter hoogte en dikte van 7 lynen, buiten de wond geworpen, zonder den kleinen Lyder eenige ſmert veroorzaakt te hebben!

De wond was den 14. November, en dus in twintig dagen, geheel geneezen!

Hoe gelukkig ook deeze bewerkinge beſloeg, ſcheenen 'er inwendige kwaalen te ſchuilen die den geneezenen van den Steen deeden vermageren, en daar

naa

naa uitgeteerd ſterven, den 26 November.

In deeze konstbewerking is de inſnede in de Blaas, gelyk gebleeken is, wel groot genoeg geweest om 'er den Steen door te laaten, ten weinigſten van 7 lynen, maar niet groot genoeg om de kleinſte Steentang, als die volgens onze Tafel (§. 8. IV. Hoofdſt. der *Aanmerk. over de Verand. der Steenen in de Blaas*, bl. 70.) voorzig zelve alleen eene wond van 9 lynen vereischt, te konnen ontfangen, zonder eerst verwyd te zyn: gelyk zou hebben moeten geſchieden, had men op de gemeene manier willen voortvaaren, en den Steen in weerwil van de kneuzing der deelen af haalen.

Hoe zeer de Heer VAN WY zig ook vleie gegronde redenen te hebben, om te ſtellen, dat men door de konstbewerkinge op de wyze van den Heere

MO-

MOREAU (*a*), grooter wond in de Blaas maakt, dan wanneer men die van RAU, LE DRAN, HAWKINS of eenige andere volgt, vreeze ik echter, of niet de Blaaswonde, in beide die bewerkingen tegens zyne eigene gedagten is uitgevallen? welke de eenige aanmerkinge is, die ik te maaken hebbe, op deeze anderzints loffelyke handelwyze.

Hoe het ook zy, dit is zeker, dat de voordeelen van de manier door P. FRANCO allereerst voorgesteld, en naderhand door COLLOT gevolgd, onder de voorzigtige en pryzenswaardige behandeling der beide Heeren TEN HAAFF en VAN WY, ten allerkrachtigst zyn bevestigd geworden.

On-

(*a*) De *Lithotome*, of het Steen-ſnymes van MOREAU, wordt door M. PERRET, in zyn uitmuntend Werk, *l'Art du Coutelier, Planch.* CXXXVII. *Fig.* 3, afgebeeld als zeer ſpits, lang 2¾, zoo verre het ſnydend is, en breed 7 lynen.

Onderwylen verheuge ik my niet weinig, gelegenheid gegeeven te hebben tot deeze behandeling, en wensche, dat de byvoegzelen, welke ik van CELSUS, van ALBUCASIS, en van MARET, overgenoomen hebbe, gedaan by den vorigen Brief over dit zelfde onderwerp, als mede de vooraf-gaande aanmerkingen over de veranderingen, welke de Steenen in de Blaas der menschen ondergaan, myne Landgenooten zullen aanzetten, om deeze zagte en heilzaame manier ten nutte der elendige Lyders tot de uiterste volmaaktheid te brengen.

Dan, om in allen deele aan mynen plicht te voldoen, zal ik myne gedagten over de uitvoering van deeze konstbewerking in het korte voorstellen.

Manier om het ſnyden, en afhaalen van den Steen aan mannen, in twee reizen, te verrigten.

Uit de voorgaande Verhandelingen, over de redenen om den Steen der Blaas niet onmiddelyk naa de gedaane inſnede af te haalen, maar dit in het vervolg, of in twee reizen, te doen, is genoegzaam gebleeken, dat dezelve de voorkeur boven alle andere verdient, en, zal men het welzyn der ongelukkige Lyders behartigen, ook behoort in het werk geſteld te worden.

§. 1. *In de eerſte plaatze.* Naa op de thans overal in gebruik zynde zydelingſche manier, in het vel, en de overige deelen tot digt aan den waterweg, daar

die zonder bast of *Bulbus* is, eene voegzaame insnede gemaakt te hebben; behoort men eene opening te snyden in den waterweg, en Blaasmond, zoo als ik die snede in de III. *Fig.* der III. *Taf.* van het tweede Boek myner *Demonstr. Anatom. Pathol.* door v, Θ, afgebeeld hebbe.

Deeze snede moet vooral groot genoeg zyn, ten minsten van 10 lynen; aangezien de verdere gelukkige uitslag van deeze insnede, niet te onrecht, van zommigen, *de Meesterlyke snede* genaamd, geheel en al afhangt. Ook schynt hier in de grootste moejelykheid te bestaan, anders zou men nimmer op zoo veele byzondere en verschillende werktuigen gedagt hebben, om die *waterwegs-en-Blaas-snede*, te verwyden; welke verwyding geen der grootste Meesters in deeze konst hebben konnen ontbeeren, eeniglyk en alleen, om dat

zy

zy die wonde altoos te klein maakten om 'er de Steentang in te brengen.

Geen een Steensnyder heeft tot nog toe, uit de beweeging van zyne hand, de grootheid van die *Meesterlyke snede* konnen beoordeelen, *de voornaamste* rede is, om dat, gelyk ik reets (*a*), elders aangemerkt hebbe, en door P. FRANCO, zo uitneemend (*b*), uitgedrukt is, de voorstander, een taai lighaam zynde, door het mes, zonder gesneeden te worden, langs den Snystaf wordt opgeschooven. *De andere*, niet minder aanmerkelyk, is; dat de Snystaven, vooral op RAU's model gemaakt, te kromgeboogen staan, en met de punt in de Blaas te veel opwaarts

(*a*) Dem. Anat. Pathol. Lib. II. p. 14. §. 15. Cap. IV.

(*b*) *Traité des hernies*, p. 151. ——— *Pour ce que bien souvent en coppant sur la canule le rasoir ne peut pas bien copper tant large, qu'il seroit besoin*, pour ce que le col de la vessie cede, & suit devant le rasoir.

waarts ſchieten. De Snyſtaf, dien P. FRANCO bezigde, en welke door SHARP gevolgd wierdt, is door my ib. *Tab.* III. *Fig* V. en VI. met T, Θ, afgebeeld, en is daarom beter, om dat de punt korter, en de bogt flauwer zynde, de *Proſtata*, of Voorſtander, daar door meerder naar buiten gedrukt, en derhalven gemakkelyker geſneeden wordt.

Wanneer men de meſſen van LE DRAN, *à rondache* beſchouwt, die van HAWKINS, van LE CAT, en van allen die hun voetſpoor gevolgd hebben, zal men klaarblykelyk zien, dat 'er weinig zekerheid is om eene inſnede ten minſten van 10 Lynen of $\frac{10}{12}$ van een Paryſchen duim te maaken, zonder dat zulks door het opglyden van den Voorſtander, langs den Snyſtaf, belet kan worden.

CHESELDEN ontdook dit gebrek, door de punt van zyn mes eerst door

de *Proſtata* henen te brengen, en daarnaa de ſnede tot in de *Urethra*, en dus tegens de hand, te vervolgen (*a*), of ſchoon zyn voornaamſte oogmerk ware het kwetzen van den Endeldarm te vermyden.

De *derde rede* van mislukking ligt in het houden van den Snyſtaf, met betrekking tot den Ax van het bekken, en midden- of zwaarte's lyn van het lighaam. Die van RAU moet ten weinigſten een winkelhoek maaken met die lyn, en de Lyder behoorde altoos horizontaal, en op hooger tafel te liggen, dan men in ons Land, en voornaamelyk te Amſterdam, bezigt, van drie voeten hoog ten minſten, gelyk CHESELDEN gewoon was te gebruiken, om dat als dan de opwaardſche buiging van de hand

(*a*) Dem. Anat. Path. ib. p. 14. §. 16. en *The Anat. of the human body*, 1741. p. 330. *Cutting from below upwards, to avoid wounding the gut.*

hand niet gestuit wordt; gelyk noodwendig gebeurt wanneer de tafel laag, en de Lyder nog daarenboven met het lighaam schuins opwaarts geplaatst is.

§. 2. Wy hebben te voren aangetoond, dat de kleinste tang een omtrek hebbende van 1½ duim, eene wond vereischte van 9 Lynen; en de gemeene tang, voor bejaarden, eene van 10½ lyn. Het is derhalven niet ligt mogelyk eene insnede te maaken, die de tang gemakkelyk door laat zonder verwyding, dat is zonder uitrekking nodig te hebben. Althans niet om de tang en Steen teffens door te laaten, welke, gelyk door ons beweezen is, eene wonde van 1¼ duim lang vereischt; en derhalven vereischen zoude, dat de geheele *Prostata* genoegzaam doorgesneeden wierdt, ge-

lyk SHARP (*a*) ſchynt gedaan te hebben.

De Beroemde POUTEAU (*b*) beweert, wel is waar, dat de ſcheuring der *Proſtata* de voorkeur behoort te hebben boven de inſnyding; dan het grootſte en voornaamſte oogmerk der konstbewerking in twee tyden is, om geheel geene *irritatio* of prikkeling te maaken, en derhalven behoort men, zonder tegenſpraak, de inſnede te kiezen boven de ſcheuring, die, behalven dat, door de gewoone werktuigen zonder merkelyke kneuzing nimmer geſchieden kan.

De tang kan met geene zekerheid in de Blaas gebragt worden zonder *Conductor*, of Wegwyzer, de wond wordt derhalven, ſchoon anders groot genoeg om de Steen-

(*a*) *Cut the whole length of that gland from within outwards*, *p.* 97. *Surgery.* Ao. 1747.

(*b*) *Melange de Chirurgie*, *ſur l'Oper. de la Taille* p. 213.

Steentang alleen door te laaten, nu nog grooter vereischt, om de verdikking, welke deeze wegwyzer veroorzaakt.

Alles werkt daarenboven te zaamen, om deeze allergevoeligſte deelen geweldig te prikkelen, en de Blaas, door de inſnede van de pis ontledigd, zoo nauw te doen toetrekken rondom den Steen, dat 'er, zonder geweld te gebruiken, geene mogelykheid is, om de gemeenſte tang in de Blaas te brengen.

§. 3. Om derhalven alle de voordeelen te genieten van deeze hernieuwde manier, moet men de inſnydinge in de Blaas zoo groot maaken als men kan; vervolgens een ſtomp Peil-yzer langs de ſleuf van den Snyſtaf, eer die uit den waterweg gehaald is, in de Blaas brengen; dan den Snyſtaf wegneemen, en met het Peilyzer den Steen, en deszelfs

waare grootte, zoo naa mogelyk, onderzoeken.

§. 4. Dit verrigt zynde, zal men den Lyder te ruste leggen, zonder eenig verband: een los, zagt plukzel tegens de wond is genoeg, om de schryning der lakens, of ondergelegde doeken, af te weeren.

§. 5. Men zal den Lyder onderwylen vermurwende en balsemagtige middelen geeven, alle ¼ uur; om dat zy anderzints hunne kracht verliezen, gelyk de beroemde TENON (*a*) allerklaarst

(*a*) *Mem. de l'Acad. R. des S.* 1761. *p.* 122. Wanneer die man Terebinthyn, Asparsies, Cassia, roode Beeten, of Mee-krap gebruikte, waren wel de eerste droppen met derzelver reuk en kleur aangedaan, maar niet de volgende. Eene gewonde Blaas, om den Steen door te laaten, is zeer overeenkoomstig met die monsteragtige gesteldheid, ten opzigte des geduurigen pisvloeds.

klaarst aangetoond heeft in den man, die, zonder Blaas gebooren, tot die proeven een allergeſchiktst voorwerp was. Met dit beding evenwel, dat men des Lyders ſlaap niet ſtoore.

§. 6. De Steen, of Steenen, welkers omtrekken genoegzaam evenredig zyn aan de inſnede van de Blaas, zullen zig nu in de wond van de Blaas ſchikken, en, als de etterwording volkoomen is, den 5, 6, of 7 dag, van zelve uit de Blaas en buitenſte wonde rollen. Wanneer dezelve grooter zyn, zullen zy, even als wy getoond hebben omtrent den buitengewoonen Steen, die door de *Urethra* (*a*) zig een weg gebaand hadde, langzaamerhand een uittogt vinden, en ſlegts eenige dagen laater uitvallen. Het benaauwdſte, en drin-

(*a*) *Aanmerk. over de Steengroeijing, &c.* bladz. 52.

dringendste toeval, de pyn in het wateren, houdt ondertusfen onmiddelyk op, zoodraa de Blaas opengesneden is, en blyft weg, zoo lang de pis zig vry door de wond ontlasten kan!

§. 7. I. Wanneer de Steen, boven maate, en boven verwagting, groot zynde, door de wonde niet henen dringen kan, zal men den Lyder, wanneer de etterwording de lippen der wonde gedwee en zagt gemaakt heeft, weder behoorlyk op de tafel plaatzen, met den vinger van de rechter hand door de wond naar den Steen zoeken, en een, of twee, welbesmeerde vingers van de slinkerhand diep in den aars brengen, en daar mede den Steen voorzigtig nederwaarts drukken, en dus zagtjes, volgens CELSUS voorschrift, trachten uit te stooten.

II. Ingevalle dit niet slaagde, zal men langs den vinger der slinkerhand,

ee-

eene dunne wel glad bewerkte Steenſpatel, of lepel van CELSUS, met de holle zyde boven over den Steen, of langs den zydkant des Steens, opwaards in de Blaas brengen, daar mede den Steen nederdrukken en uithaalen, zoo als CELSUS geleerd heeft.

III. Dan, wanneer ook dit, om de grootte des Steens, mislukte, zal men den Steen, met de ſpatel, zoo veel mogelyk neder-en uitwaards gebragt zynde, vasthouden; en met een ſtevig mes de wond langs den Steen, ſchuins naar het zitbeen, zoo veel vergrooten, als nodig zyn zal om 'er den Steen door te brengen.

Dit geſlaagd zynde, en geen meerdere Steenen in de Blaas gevonden wordende, behandelt men den Lyder, als alle gewonden, alleen met aflaating van een verband, 't welke aanſluit, op dat de buitenwonde, dat is die der uit-

wendige bekleedzelen, niet eerder toe-groeje dan de binnenste Blaas, en wa-terwegs wonde, en daar door weder-om een Steen door inlekking of *infil-tratio* in het *perinæum* geboren worde.

§. 8. Deeze vermaaning oordeele ik nog van gewigt te zyn; dat men, de binnenwond te klein zynde om den Steen door te laaten, den Snystaf niet inbrenge door de roede, maar door de buitenwond, en daar toe eene byzon-deren Snystaf houde, die eene flaauwe bogt heeft, om langs deszelfs sleuf de insnede te vergrooten; anders loopt men gevaar de punt door de wond naar buiten te brengen, of een nieuwen weg te maaken tusschen de Blaas en den En-deldarm.

Met alle deeze voorzorgen komt men de menigvuldige onheilen voor, die an-ders zo dikwyls op het Steensnyden

vol-

volgen, en *het is* alleen *op deeze wyze mogelyk, dat het Steensnyden niet meerder gevaarlyk gemaakt worde, dan een der anderzints ligtstgeachte handwerken der Heelkonst.*

INHOUD

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

DRUK-

DRUKFEILEN.

Bladz.	Regel.	ſtaat	lees.
6 en 7.	23 en 1.	SCHEUCH	SCHENCK
34.	3.	*ſora*	*ſara*
65.	20.	ſpleet het	ſpleet hy
74.	12.	*Iſchuria*	*Stranguria*
80.	22.	*g, n, c, o,*	*g, n, d, e,*
129.	1.		aan den rand, p. 105.
142.	3.	aders, of ſlagaders	aders, als ſlagaders
143.	8.		aan den rand, p. 112.
146.	22, 23.	*on deux*, en *on perineum*.	lees *ou deux* en *ou perineum*.

De *Afbeelding der Steenen* moet geplaatst worden tegen over bl. 82

By de Drukkers deezes, YNTEMA EN TIEBOEL, zyn nog te bekomen

VERHANDELINGEN

OVER DE

PYPZWEEREN, EN UITZAKKINGEN

VAN DEN

A A R S.

UITGEGEEVEN

DOOR

PETRUS CAMPER.

Mede in groot 8vo.